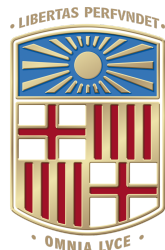

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE FILOLOGIA

MÀSTER DE COMUNICACIÓ ESPECIALITZADA
(ESPECIALITAT: COMUNICACIÓ CULTURAL)

TREBALL FINAL DE MÀSTER
CURS 2017-2018

L'ELEFANT A L'HABITACIÓ

Tutor: Joseph Hilferty
Alumne: Albert Lasheras

BARCELONA, SETEMBRE 2018

El titular era inusualment gran i em va cridar l'atenció: «Elefant perdut a la ciutat». I, a sota, en una tipografia més petita: «Creix la preocupació entre els ciutadans. Qui n'assumirà la responsabilitat?». La publicació també mostrava la foto d'uns policies inspeccionant la cambra buida de l'elefant. Sense ell, hi mancava alguna cosa. L'estança semblava més gran del que hauria de ser, inexpressiva com una enorme i deshidratada bèstia a qui haguessin arrencat les entranyes.

(Murakami, 1993: 377)

ÍNDIX GENERAL

1. INTRODUCCIÓ	9
1.1. PUNT DE PARTIDA	10
1.2. EL MEU TARDÀ ÚS DE LA PARAULA CRISI.....	11
1.3. LAKOFF HA ESTAT LA RUÏNA DEL PSOE.....	13
1.4. OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ	16
1.5. HIPÒTESI	16
1.6. ESTRUCTURA DEL TREBALL	17
2. MARC TEÒRIC	18
2.1. LA TEORIA DELS MARCS	18
2.2. LA METÀFORA I LA METONÍMIA CONCEPTUALS	21
2.2.1. LA METÀFORA CONCEPTUAL	21
2.2.2. LA METONÍMIA CONCEPTUAL.....	23
2.3. EL FAVORITISME CAP AL PROPI GRUP	24
2.3.1. EL CRÈDIT MORAL	26
2.3.2. VALORS SAGRATS I VALORS PROFANS	27
3. METODOLOGIA	29
3.1. CRITERIS DE SELECCIÓ DEL CORPUS.....	29
3.2. CRITERIS DE L'ANÀLISI	30
4. ANÀLISI	32
4.1. MARCS INTERPRETATIUS	34
4.1.1. LA BASE	35
4.1.2. EL MOTOR	39
4.1.3. LA CONFIANÇA	48
5. CONCLUSIÓ.....	51
6. ANNEX.....	55
6.1. ESPANYA ÉS UNA FAMÍLIA.....	55
7. BIBLIOGRAFIA	60
7.1. DIARIS DE SESSIONS DEL CONGRÉS DELS DIPUTATS	64
8. DECLARACIÓ D'AUTORIA	66

ÍNDIX DE FIGURES

Figura 1. Caricatura de Faro sobre els mals presagis electorals dels socialistes	10
Figura 2. Caricatura de Faro sobre la visió de la crisi de Zapatero.	16
Figura 3. Distribució dels escons del Congrés dels Diputats arran dels resultats de les Eleccions Generals del 2008	29
Figura 4. Esquema de l'estratègia del PP com a líder de l'oposició	33
Figura 5. Il·lustració d'elaboració pròpia del marc "La base" segons el PSOE	37
Figura 6. Evolució del preu del petroli a Europa del 2007 al 2008 (Dòlars per Barril Rent)	40
Figura 7. Il·lustració d'elaboració pròpia del marc "El motor" segons el PSOE	41
Figura 8. Evolució de l'ús dels mots <i>desacceleració</i> i <i>frenada</i> en els discursos del PSOE de l'abril al juliol del 2008	42
Figura 9. Evolució de l'ús del mot <i>desacceleració</i> en els discursos del PSOE i del PP de l'abril al juliol del 2008	43
Figura 10. Evolució de l'ús del mot <i>crisi</i> en els discursos del PSOE i del PP de l'abril al juliol del 2008.....	44
Figura 11. Il·lustració d'elaboració pròpia del marc "El motor" segons el PP	45
Figura 12. Evolució de la taxa d'atur a Europa i a Espanya durant l'any 2008.....	45
Figura 13. Evolució de la taxa d'inflació a Europa i a Espanya durant l'any 2008.....	46
Figura 14. Evolució de l'ús dels mots <i>estancament</i> , <i>inflació</i> i <i>atur</i> en els discursos del PP de l'Abril al Juliol del 2008.....	47
Figura 15. Evolució del conflicte nacional i del conflicte econòmic en els discursos del PSOE i del PP segons el seu percentatge en les sessions parlamentàries d'abril a juliol del 2008.....	53

1. INTRODUCCIÓ

José Luis Rodríguez Zapatero va defugir la paraula *crisi* durant la part final de l'any 2007 i gairebé tot l'any 2008. Estava obstinat a negar l'existència d'una crisi econòmica a Espanya, quan ja afloraven els primers símptomes del col·lapse financer. I això es devia a una estratègia de comunicació que perseguia dos objectius entrelaçats; d'una banda, evitar que les males notícies incentivessin una explosió incontrolable de la bombolla immobiliària que sostenia l'economia espanyola i, d'altra banda, transmetre un lideratge sòlid en aquest àmbit de cara a les eleccions generals del 9 de març, en què Zapatero podia ser reelegit president per a una segona legislatura (Guindal, 2013: 487).

Però, un cop va assolir amb èxit la contesa electoral, va estirar la tàctica fins a tal punt que es va produir una bretxa entre el discurs oficial i la percepció del carrer (Juliana, 2012a: 65), i no va tenir més remei que emprar el mot tabú en una entrevista en horari de màxima audiència a Antena3, la nit del 8 de juliol¹, cinc mesos més tard de les eleccions.

Primera pregunta: “Estamos en crisis?”. Resposta: “Lo que me importa es lo que va a hacer el Gobierno ante las dificultades de los españoles. A otros les preocupan los nombres, mientras que a mí me preocupan los problemas de los trabajadores, de los jubilados, de los pensionistas, jubilados y familias (...). No me niego a usar la palabra; solo quiero tomar decisiones (...). En esta crisis, como ustedes quieren que diga, hay gente que no va a pasar ninguna dificultad” (VNews, 2008).

Arran d'aquests mesos de perseverança, es va caricaturitzar l'estratègia de comunicació inicial i els seus responsables van emmudir després del sever càstig electoral en les eleccions generals del 2011. Per aquest motiu, van deixar enlaire una qüestió que tractarem de respondre al llarg d'aquesta investigació: per què es va substituir la paraula *crisi* per *desacceleració*?

¹ El 6 de juliol, el web FormulaTV titulava “Gloria Lomana, Julia Otero y Carlos Alsina entrevistan a José Luis Rodríguez Zapatero. ¿Reconocerá el presidente del gobierno si España está en crisis?”; i l'endemà de l'entrevista, el dia 9 de juliol, El País ho feia d'aquesta manera: “Zapatero menciona por primera vez la palabra *crisis* para referirse a la situación económica” o “Zapatero rompe el tabú y pronuncia la palabra *crisis*”.

Ara bé, abans d'entrar de ple en el desenvolupament d'aquesta qüestió, convé justificar la necessitat d'aquesta anàlisi per, a continuació, especificar els objectius i la hipòtesi, així com les seccions bàsiques que estructuraran el present treball.

1.1. PUNT DE PARTIDA

La nit del 20 de novembre de l'any 2011, José Luis Rodríguez Zapatero va constatar l'efecte de la política econòmica que havia exercit durant el tram final de la seva segona legislatura al capdavant del govern. Era dia d'eleccions generals a Espanya i els resultats van donar una victòria inequívoca al fins aleshores líder de l'oposició. El consegüent traspàs de poder no va ser gens fàcil per al lleonès, ja que la majoria folgada del seu successor li indicava fins a quin punt havia decebut el seu electorat. El Partit Popular va aconseguir 10.830.693 de vots, i el Partit Socialista Obrer Espanyol, 6.973.880. El congrés dels diputats es tornava a constituir amb 186 diputats a la dreta i 110 a l'esquerra. Un fracàs estrepitos per al socialisme espanyol, que d'una legislatura a una altra perdia 59 diputats i veia com l'adversari en guanyava 32.

Figura 1. Caricatura de Faro sobre els mals presagis electorals dels socialistes.

El socialisme van patir les conseqüències de ser el partit de govern durant la pitjor crisi financera des de la Gran Depressió. A més, van perjudicar la seva credibilitat irremeiablement quan, després de mesos obviant la paraula *crisi*, la davallada de Lehman Brothers els va obligar a rectificar de cop, tot decretant les retallades més grans, en matèria social, de la història del país. És per això que, un dia després de l'esperada derrota electoral, des del PSOE es preguntaven quan de temps trigarien a recuperar el favor de l'opinió pública, conscients que l'hegemonia política havia retornat a la dreta per molts anys.

En aquest context, Zapatero va prendre un silenciós segon pla en tant que expresident del govern, malgrat que no estigués conforme amb el relat que s'havia establert al voltant de la seva presidència. I després de quatre mesos lluny de la Moncloa, estava convençut que podria revertir les freqüents crítiques sobre la ineficiència econòmica del seu gabinet a través de la publicació d'un llibre que tractés única i exclusivament la gestió de la crisi econòmica de l'any 2008 al 2011.

1.2. «EL MEU TARDÀ ÚS DE LA PARAULA *CRISI*»²

El 26 de novembre de l'any 2013, la publicació de *El dilema. 600 días de vértigo* va despertar moltíssima expectació; era la primera vegada que Zapatero exposava amb detall el principal escull de la seva presidència, i a més els editors prometien una autocrítica sincera i directa. Però 661 pàgines més tard, la premsa es va mostrar decebuda, perquè si el llibre es caracteritzava per alguna cosa era per la seva falta d'autocrítica: “a fin de cuentas, y pese a la *autocrítica* de la que ha presumido durante todo el acto, el único error que ha reconocido ha sido el retraso de admitir y usar la palabra crisis para referirse a la situación económica, cuando ya existía esa percepción en la calle, aunque aún se estaba creciendo, y todas las previsiones eran que se iba a seguir creciendo. O sea, sí, se equivocó, pero no tanto” (Sánchez-Mellado, 2013). I en efecte, Zapatero es va dedicar a convèncer el lector que el reconeixement tardà de la crisi no va perjudicar ni les seves conseqüències ni els mètodes per posar-hi fi. Vet aquí el fragment que ho prova:

² «Mi tardía utilización de la palabra *crisis*» és el títol d'un dels capítols del llibre *El dilema. 600 días de vértigo*.

Hasta julio de 2008 no hablé de crisis al referirme a la situación económica española. Durante los meses de mayo y junio, fui requerido en muchas ocasiones para que sustituyera la palabra desaceleración por la de crisis. No sólo la oposición, sino también medios de comunicación, articulistas y economistas esperaban comprobar si utilizaba esa palabra. Hubo un momento culminante en ese círculo perverso que a veces es el lenguaje. Fue el 29 de junio en una entrevista que concedí a El País cuyo titular, en portada, fue: «Es un tema opinable si hay crisis o no hay crisis». La segunda pregunta que se me hizo resume bien la polémica de entonces: «¿Tener como tabú la palabra crisis no da argumentos a los que dicen que el Gobierno no reconoce la situación?». (...) Mi respuesta fue: «Lo que el ciudadano siente es que la economía va a peor que hace un año, y es verdad. Pero conceptos como recesión, desaceleración o crisis pertenecen más al ámbito académico. No sé cuál es el interés por eso, pero es un tema opinable». Debo reconocer que ya en aquellos momentos algunos de mis colaboradores eran partidarios de que usara la palabra crisis, tal y como hice a partir del 8 de julio de ese año en una entrevista a la cadena de televisión Antena 3. Sí, fue un error no hacerlo antes. (...) Fue un error que se debió a dos razones, una puramente subjetiva y otra objetiva. La razón subjetiva era, ciertamente, mi afán por no transmitir mensajes pesimistas que ahondaran en la desconfianza de los agentes económicos, cuando entonces los datos no justificaban, en mi opinión, esa desconfianza, o no la justificaban hasta el punto en que se iba extendiendo en algunos círculos. La objetiva eran esos propios datos y previsiones sobre la economía española en aquel momento. (Zapatero, 2013: 122)

Ara bé, hi ha algunes omissions determinants. Per exemple, no s'explica l'episodi en què Zapatero va posar en dubte el patriotisme de tots aquells que afirmaven que hi havia una crisi: "Crear alarmismo injustificado es lo menos patriótico que conozco" (Sanz, 2008); i tampoc es desenvolupa la metodologia emprada per evitar l'ús del mot tabú i substituir-lo per un conjunt de metàfores, entre les quals destacava *desaceleració*. Aquesta última llacuna és especialment rellevant, atès que els mateixos mitjans de comunicació, articulistes i economistes als quals es refereix en el fragment anterior esperaven que amb la publicació del llibre es confirmés el nom del lingüista que, segons ells, va fonamentar aquella estratègia comunicativa: George Lakoff.

Però tant en aquell moment com en el que ens ocupa no van obtenir la resposta desitjada. Ni l'autor ni la seva obra apareixen citats en el llibre. Zapatero no va donar peu que el vincuessin amb Lakoff o amb cap de les seves obres relacionades amb la teoria dels marcs. Es mantenia, doncs, la bretxa entre el president i la premsa, que encara segueix present.

1.3. «LAKOFF HA ESTAT LA RUÏNA DEL PSOE»

De l'estratègia de comunicació que va emprar Zapatero, hi ha analistes que en fan una reflexió indulgent, assegurant que no es podia fer res en aquell moment, més enllà d'apaivagar l'ambient amb missatges positius, però la majoria es decanta per condemnar l'actitud irresponsable d'un Zapatero abstret per les tècniques comunicatives que va aprendre del seu homòleg estatunidenc. Entre els seus detractors destaca la figura del periodista Enric Juliana, atès que va ser molt incisiu amb aquesta connexió entre el polític i el lingüista, fins al punt de deixar per escrit una frase tan contundent com aquesta: "Lakoff ha sido la ruina del PSOE".

A Juliana, però, se li pot recriminar la falta de desenvolupament, perquè només amb un breu paràgraf ja va trobar oportú culpabilitzar Lakoff de la situació del PSOE.

¿Por qué esa carril obstinación? Voluntarismo, orgullo provincial, tozudez, obsesión por las encuestas y una fijación casi infantil por las teorías del lingüista norteamericano George Lakoff, asesor del Partido Demócrata de Estados Unidos, sobre la importancia de los marcos mentales en la elaboración del discurso político. *No pienses en un elefante*, dijo una vez Lakoff a sus alumnos para explicarles, acto seguido, cómo les había incitado con esas simples palabras a pensar de inmediato en el mamífero terrestre de mayor tamaño. *No penséis en la crisis*, dijo Zapatero; y España entera no pensó en otra cosa que en la crisis, creándose un brutal divorcio entre el discurso oficial y la percepción de la calle. Los catastróficos resultados están hoy a la vista: se perdió un tiempo precioso, se reaccionó tarde, las defensas keynesianas no funcionaron –porque no fueron política en común en Europa–, el país se deslizó hacia la suspensión de pagos y el PSOE acabó estrellándose. Lakoff ha sido la ruina del PSOE. (Juliana, 2012a: 66)

Hem de recórrer a l'hemeroteca de *La Vanguardia* per tal de trobar una argumentació més extensa —escrita abans i després de la publicació del llibre *Modesta España*—, que posa en relleu una evolució orgànica cap a l'exabrupte anterior. Prova d'això és l'editorial amb què va introduir per primera vegada la figura de George Lakoff, *No pienses en la crisis*:

Aunque el Gobierno se niega obstinadamente a utilizar la palabra crisis, la sensación de crisis está arraigando fuertemente en la sociedad. (...) ¿Tiene sentido pedir que no piense en un elefante a un explorador rodeado por una manada de orejudos paquidermos? ¿Tiene sentido pedir que no piense en la crisis a una sociedad bañada a diario por datos y noticias que construyen la imagen de una vaca flaca? ¿Flaca? ¡Escuálida! (Juliana, 2008)

O un article amb títol premonitori, “Lakoff ha sido la ruina del PSOE”, en el qual el periodista badaloní va tractar la repercussió de la retirada de l'exèrcit espanyol de Kosovo (Juliana, 2009). Però, entre tots, el més rellevant es titula *El regal enverinat de Lakoff* i rep aquesta distinció perquè és l'últim text en què Juliana va atorgar tot el protagonisme a la relació entre el lingüista i el polític i, per consegüent, va recollir la millor síntesi de totes les reflexions precedents. Primer, assenyalava l'impulsor de les tècniques comunicatives de l'estatunidenc a la seu federal del partit:

El PSOE va començar a perdre's el dia que José Andrés Torres Mora va regalar a tots els membres de l'executiva socialista el llibre de George Lakoff *No pensis en un elefant*. (...) Fill d'una família obrera de Màlaga, sociòleg de professió i cap de gabinet de José Luis Rodríguez Zapatero durant el període d'oposició, el dia que va caure a les seves mans el famós llibre de Lakoff va creure que trobava una pedra filosofal per als problemes de comunicació política del PSOE. (Juliana, 2012b)

I a continuació, analitzava de manera breu i superficial la teoria dels marcs per així poder-ne criticar la seva influència en el discurs dels socialistes:

Lakoffianament, Zapatero va negar la crisi amb tanta obstinació que després, en esclatar la tempesta, va passar el que va passar. Va passar el que avui tots sabem. Des d'aleshores, el PSOE està empresonat per una màscara de ferro. La màscara de Lakoff. De vegades penso que la política espanyola, desgraciadament mancada de

tradició democràtica en els anys de lenta fonamentació de l'ideal europeu, ha manipulat de manera infantil les tècniques de combat polític importades dels Estats Units. Ha comprat els marcs i els ha penjat a la sala del comitè executiu sense treure'n les cantoneres de cartró. (Juliana, 2012b)

A la fi, la lectura addicional no aporta gaire més informació, i és que la mateixa crítica que li va fer el periodista al polític podria servir perfectament per valorar la seva aproximació al treball de Lakoff. Tot resulta tendenciós des del moment en què es dona per bona una connexió teòrica sense cap estudi que la provi, i s'avaluen les múltiples metàfores usades per evitar la paraula *crisi* en relació amb els postulats de Lakoff. No hi ha, per tant, una justificació raonable i contrastada per a l'exabrupte inicial –“Lakoff ha sido la ruina del PSOE”–, però sí que hi ha, en canvi, el reconeixement implícit que es tracta d'una conclusió precipitada. Cal llegir l'últim paràgraf amb atenció per entreveure tímidament una pregunta necessària: i si en comptes de Lakoff, la ruïna del PSOE es basa en una interpretació errònia dels seus textos?

La rectificació fa encara més evident la necessitat d'un estudi en profunditat, perquè la perpètua omissió d'un tractament rigorós perjudica la credibilitat del periodista, que s'erosiona de mica en mica mentre suavitza la crítica i precisa la hipòtesi. En defensa de Juliana, cal assenyalar que a diferència de molts periodistes i politòlegs espanyols, ell va ser dels pocs que va anar més enllà d'una cita aïllada. De fet, és el periodista que més va aprofundir en aquesta qüestió, cosa que denota la falta d'exactitud amb què es va estudiar una tàctica comunicativa fonamental per entendre l'actual tauler polític.

1.4. OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ

Aquesta investigació formula dos objectius complementaris:

1. Definir els marcs interpretatius que els dos principals partits espanyols van establir al llarg dels primers mesos de la novena legislatura de la democràcia espanyola per tal d'imposar el seu particular relat de la situació econòmica.
2. Esbrinar quins són els motius pels quals el PSOE va substituir la paraula *crisi* per *desacceleració*.

1.5. HIPÒTESI

En paral·lel, es parteix de la hipòtesi:

1. Si la conjuntura econòmica no beneficia els interessos del govern, llavors ha de crear un marc interpretatiu que el desvinculi de qualsevol responsabilitat.

Figura 2. Caricatura de Faro sobre la visió de la crisi de Zapatero.

1.6. ESTRUCTURA DEL TREBALL

Aquest treball es divideix en quatre capítols. En primer lloc, el marc teòric desenvolupa tres conceptes teòrics. Dos de lingüístics: la teoria dels marcs, i la metàfora i la metonímia conceptuals. I un de sociològic: el favoritisme cap al propi grup. En segon lloc, es tracta la metodologia escollida, juntament amb els criteris de la selecció del corpus i de l'anàlisi. A continuació, hi ha l'anàlisi, en què es presenten els tres marcs interpretatius que els dos principals partits espanyols van promoure en relació amb la conjuntura econòmica. Finalment, s'exposen les conclusions extretes de l'anàlisi.

2. MARC TEÒRIC

En aquest capítol, es tracta el contingut teòric necessari per comprendre l'anàlisi del corpus. D'una banda, introduïrem la teoria dels marcs, i la metàfora i la metonímia conceptuals, amb el propòsit d'anar més enllà dels elements purament lingüístics que conformen el diferents textos. D'altra banda, explicarem un concepte fonamental en un sistema bipartidista: el favoritisme cap al propi grup, del qual sorgeixen el crèdit moral, i els valors sagrats i profans.

2.1. LA TEORIA DELS MARCS

En l'estudi del llenguatge hi ha una il·lusió generalitzada segons la qual “comprendemos el significado de un mensaje lingüístico únicamente sobre la base de las palabras y estructuras de las oraciones utilizadas para transmitir ese mensaje” (Brown i Yule, 1993: 223). Certament, es tracta d'una aproximació superficial, atès que “si bien las formas lingüísticas son elementales para la comprensión, existen otros elementos relacionados con aspectos cognitivos y pragmáticos que posibilitan la coherencia del discurso y, por ende, su comprensión” (Palma i Manrique, 2010: 184).

Vet aquí el paper de la lingüística cognitiva, una disciplina que defensa que no es pot fer una anàlisi aïllada del llenguatge, sinó que és necessari un enfocament interdisciplinari. En aquest sentit, Cuenca i Hilferty (1999) asseguren que l'estudi del llenguatge no pot separar la funció cognitiva de la comunicativa. S'imposa, doncs, una caracterització dinàmica del llenguatge que difumina les fronteres entre els diferents components que l'integren: el lèxic, la semàntica, la gramàtica i la pragmàtica (Cuenca i Hilferty, 1999: 19). I entre les diferents línies d'investigació de la lingüística cognitiva, destaquem la semàntica cognitiva, perquè arran d'aquesta conjunció entre la semàntica i la pragmàtica ha esdevingut un dels conceptes claus d'aquesta disciplina, el *frame* –o bé el marc, tal com l'anomenarem d'ara endavant en aquest treball–.

El sociòleg Erving Goffman va desenvolupar aquest concepte quan va detectar unes estructures mentals que dictaven el comportament de les persones en determinades institucions o situacions de parla. Per a ell, els marcs són “los mecanismos que nos permiten hacernos una idea clara e inmediata de lo que está pasando; todas aquellas

premisas que utiliza una persona para interpretar la realidad que le rodea” (Goffman, 1974: 65).

Amb un propòsit didàctic manifest, Goffman descrivia aquest fenomen mitjançant una representació teatral, atès que cada acció està subjecta a les normes que garanteixen el correcte funcionament de l’obra dins de l’espai escènic. I traslladat a la vida quotidiana, trobarem una infinitat de marcs, com per exemple el marc de l’hospital. Una institució amb un conjunt de papers clarament delimitats: metges, infermers, pacients, etc. I una multitud d’escenaris on es produeixen diferents esdeveniments: quiròfans, la sala de recuperació, l’habitació dels pacients, etc. El marc, a més, conté una lògica interna. Hi ha una jerarquia preestablerta entre els personatges i una normativa que prohibeix el comportament que no s’adequa al context, cosa que es plasma en una línia narrativa coherent. El pacient, per exemple, s’ha de registrar abans de l’operació; si no és així la lògica del marc l’exclourà (Lakoff, 2008: 57). Consegüentment, els marcs “facilitan nuestras interacciones más básicas con el mundo: estructuran nuestras ideas y nuestros conceptos, conforman nuestra manera de razonar e incluso inciden en nuestra percepción y en nuestra manera de actuar. Por lo general, nuestro uso es inconsciente y automático; los utilizamos sin darnos cuenta.” (Goffman, 1974: 19)

Ara bé, de la mateixa manera que un marc ens ajuda a interpretar la realitat, també ens pot servir per crear-la segons els nostres interessos (Carrasco, 2017: 21). Aquest últim mecanisme s’anomena *framing* i ha influenciat significativament la comunicació política. De fet, el polític que no el controli està abocat al fracàs, perquè si un contrincant aconsegueix evocar el marc propici a través de l’ús d’una paraula, la seva comunicació serà més efectiva i ràpida, i el debat establirà una lògica interna que afavorirà el seus arguments. Així, menciona estratègicament un determinat mot per tal d’imposar el seu relat en l’agenda política, cosa que farà més sòlids i creïbles els seus arguments en comparació amb els de la resta, que quedaran descontextualitzats.

D’això tractava l’estratègia de George W. Bush, el 43è president dels Estats Units, quan va convertir la paraula *guerra* en el pal de paller de la seva administració a propòsit de la guerra d’Iraq:

El marco conceptual asociado con la *guerra* tiene unos papeles semánticos predeterminados: ejércitos, lucha, cruzada moral, comandante en jefe, ocupación de territorio, rendición del enemigo y patriotas que apoyan a las tropas. La *guerra* exige acciones militares. Cuando se está en guerra todo lo demás es secundario. (Lakoff, 2004: 68)

Els republicans van activar un marc amb què el seu govern tindria un marge d'actuació enorme, atès que tot allò que no estigués relacionat amb la guerra es consideraria menor. Els demòcrates, en canvi, van patir les conseqüències d'un marc que els relegava a un paper secundari. És per això que modificar la percepció del debat es va convertir en un dels seus principals objectius.

Primer van cometre un dels errors més freqüents a l'hora de combatre el marc rival: negar-lo. És a dir, rebatre'l amb expressions a favor d'una retirada –com per exemple *stay and pay* o *lie and die*–, que reforçaven el marc de la *guerra* i s'interpretaven com “una resposta immoral i de covards” (Lakoff, 2004: 68), tal com se sobreentenia de la contundent rèplica dels republicans, *cut and run*. A continuació, però, la nova tàctica va resultar molt més encertada, perquè, en aquesta ocasió, van desactivar la força del marc republicà des de dins, tot proposant un altre *framing*: “no es tractava d'una guerra, es tractava d'una ocupació”. Així,

La palabra ocupación redefine los términos del debate y permite dar cabida a preocupaciones más reales. En una ocupación, hay preguntas de orden pragmático: ¿somos bienvenidos? ¿Le estamos haciendo más daño que bien a los iraquíes? ¿Hasta qué punto nos estamos haciendo daño a nosotros mismos? Y la cuestión no es si hay que retirar las tropas, sino cuándo. En una ocupación, el problema no es el enemigo. El problema es cuándo hay que irse. (Lakoff, 2008: 69)

Emmarcar o perdre; ser-hi o no ser-hi: aquesta és la qüestió. Perquè el votant se sent més identificat amb els arguments del candidat que imposa els seu marc que amb els del contrari, i això acaba determinant el vot, “puesto que estas estructuras mantienen un vínculo muy estrecho con el mundo emocional del receptor.” (Palma y Manrique, 2010: 140).

2.2. LA METÀFORA I LA METONÍMIA CONCEPTUALS

2.2.1. LA METÀFORA CONCEPTUAL

Una metàfora, segons el DIEC2 (2007), és una “figura retòrica que consisteix a emprar un mot que expressa literalment una cosa per a expressar-ne una altra que té una certa semblança amb aquella”. La poesia n’està plena, i per això hi ha una opinió generalitzada que només se’n considera l’ús en aquest art, sense cap connexió amb la vida quotidiana. Però Lakoff i Johnson (1986) s’han encarregat de desmentir-la amb centenars d’exemples en què s’aprecia la seva majúscula influència en el nostre dia a dia. I és que per a ells la metàfora no és una mera figura retòrica, sinó que es tracta d’un procés cognitiu que impregna el nostre llenguatge i el nostre pensament.

És per aquest motiu que en el llibre *Metaphors we live by* (Metàfores de la vida quotidiana) introdueixen la idea de la metàfora conceptual, atès que la seva base es troba en el nostre sistema conceptual ordinari i constitueix un “mecanismo para comprender y expresar situaciones complejas sirviéndose de conceptos más básicos y conocidos” (Cuenca i Hilferty, 1999: 98). I abans d’abordar-ne l’estructura interna, convé distingir les metàfores conceptuais de les expressions metafòriques. És a dir, “las metáforas conceptuales son esquemas abstractos que sirven para agrupar expresiones metafóricas. Una expresión metafórica, en cambio, es un caso individual de una metáfora conceptual” (Cuenca y Hilferty, 1999: 100). Per exemple, *les teories són edificis* és una metàfora conceptual a partir de la qual sorgeixen nombroses expressions metafòriques, com per exemple *aquesta teoria no té una base sòlida*.

Dit això, una metàfora conceptual “está compuesta por una estructura interna en la que existe una realidad o concepto del que hablamos y otro al que hacemos referencia.” (Lakoff i Johnson, 1986: 42). És a dir, les metàfores conceptuais tenen un domini origen que superposa els seus conceptes sobre un domini destí. I, seguint amb la metàfora del paràgraf anterior, les *teories* són el domini destí perquè adquireixen els trets més característics dels edificis, que són el domini d’origen, per tal de fer-se entendre millor.

Entre el domini origen i el domini destí hi ha dos tipus de projeccions possibles: les ontològiques i les epistèmiques. D’una banda, les ontològiques “vinculan subestructuras

entre los dominios origen i destino. Su función es poner de manifiesto las relaciones analógicas que existen entre las partes más relevantes de cada dominio” (Cuenca i Hilferty, 1999: 102). En aquest cas, Lakoff i Johnson analitzen la metàfora conceptual *les idees són aliments*, en què es relaciona l’estat dels aliments (domini origen) amb la comprensió de les idees (domini destí), i les expressions que en resulten són *no m’empasso ni una mentida més* o *són idees indigeribles*, entre d’altres.

D’altra banda, les epistèmiques “representan el conocimiento que se importa del dominio origen al dominio destino” (Cuenca i Hilferty, 1999: 102). Per tant, es cerquen els raonaments comuns entre un domini i un altre. I si bé és cert que, seguint amb l’exemple anterior, no és gens fàcil trobar connexions entre els conceptes que fonamenten *les idees són aliments*, Cuenca i Hilferty conclouen que “si pensamos en la función básica de la alimentación, veremos que, por analogía, podemos trasladar esta información al dominio destino” (Cuenca i Hilferty, 1999: 103). Així, de la mateixa manera que els aliments sostenen el cos, les idees sostenen la ment.

En definitiva, l’objectiu de les metàfores conceptuais és relacionar entitats que són analògicament semblants, però no exactament iguals. De fet, és la diferència la que determina la seva connexió, atès que un domini origen, com els edificis, projecta una informació complementària al domini destí, les *teories*, per entendre-les millor. Es tracta, doncs, de traslladar una informació que no es troba en el domini destí, sinó que la rep de manera parcial perquè “la misma sistematicidad que nos permite comprender un aspecto de un concepto en términos de otro, necesariamente ha de ocultar otros aspectos del concepto en cuestión. Al permitirnos concentrarnos en un aspecto del concepto, un concepto metafórico puede impedir que nos concentremos en otros aspectos del concepto que son inconsistentes con esa metáfora” (Lakoff i Johnson, 1986: 46).

Per concloure, només cal subratllar que la nostra estructura metafòrica es basa en uns conceptes que són coherents amb els valors arrelats i compartits en una mateixa cultura. Les metàfores, per tant, es sustenten sobre el nostre bagatge de coneixements i d’experiències.

2.2.2. LA METONÍMIA CONCEPTUAL

A banda de la metàfora, en l'anàlisi posterior també intervé, en grau menor, la metonímia conceptual, que “puede definirse cognitivamente como un tipo de referencia indirecta por la que aludimos a una entidad implícita a través de otra explícita” (Cuenca i Hilferty, 1999: 110). Així doncs, té primerament una funció referencial; és a dir, ens permet utilitzar una entitat per una altra.

Per exemple, quan diem que *sona el telèfon*³ entenem que no sona tot el telèfon sinó que només en sona una part, exactament el timbre, gràcies al nostre coneixement previ de l'aparell. Per tant, malgrat que s'esmenta explícitament el telèfon, el timbre és el referent lògic. D'aquest exemple podem deduir fàcilment l'estructura interna d'una metonímia, ja que s'aprecien amb claredat les dues parts que la constitueixen: la zona activa i el punt de referència. Mentre el *timbre* que sona queda implícit, i per consegüent és la zona activa, el *telèfon* és el punt de referència que activa explícitament la seva part rellevant, o sigui, el *timbre*.

Però la metonímia no és un procediment merament referencial. També té la funció de proporcionar-nos una millor comprensió de la realitat. Per exemple, en el cas de la metonímia, la part pel tot –especialment rellevant per a la investigació posterior–, hi ha moltes parts que poden representar el tot, però la part del tot que hem escollit determina en quin aspecte del tot ens centrem. De tal manera que “cuando decimos que *necesitamos algunas buenas cabezas en el proyecto*, usamos ‘buenas cabezas’ para referirnos a *gente inteligente*. Y lo importante no es que se utilice una parte (la cabeza) para significar un todo (una persona), sino más bien el hecho de elegir una característica particular de la persona, es decir, la inteligencia, que se asocia con la cabeza” (Lakoff i Johnson, 1986: 74).

³ Provenient de la metonímia conceptual *el tot és la part*.

2.3. EL FAVORITISME CAP AL PROPI GRUP

Quan una persona forma part d'un grup "lo identifica socialmente e influye en sus comportamientos, pensamientos, motivaciones, expectativas, creencias, emociones, entre otros procesos psicológicos" (Durán, 2011: 92), fins a tal punt que el sentiment de pertinença afecta significativament l'opinió que tenim d'un altre grup, i això es deu a la recerca d'interessos oposats, que en la majoria de casos acaba deteriorant la relació entre les persones que no pertanyen a un mateix grup.

Segons diversos estudis d'Insko i Schopler (1987), és un fet inevitable, ja que els individus que formen part d'un grup competeixen més i cooperen menys amb els d'un altre grup. Es tracta d'un comportament que els investigadors anomenen *efecte de discontinuïtat*, el principal objectiu del qual és fomentar tots els símptomes del conflicte intergrup, és a dir, es tracta d'un desacord entre dos grups de persones que "producece hostilidad, prejuicio y sesgo entre los grupos, estereotipos negativos sobre el exogrupo y etnocentrismo e incremento de la cohesión grupal" (Durán, 2011: 93). Així és com "otorgamos características positivas a los grupos propios y cargamos con características negativas a los ajenos, lo que va constituyendo el núcleo del conflicto" (Blanco i De la Corte, 2005: 125)

Entre les diferents conseqüències de l'efecte de discontinuïtat, en aquesta investigació pren especial importància el *biaix de confirmació*, una tendència que busca, interpreta o recorda informació d'una manera que confirmi les nostres hipòtesis. Tant és així que la credibilitat o l'atenció que dediquem a qualsevol tipus d'evidència o dada dependrà de la proximitat a la ideologia que defensem. Llavors, el component del grup

no integra los aspectos negativos de la situación ni los errores cometidos por el grupo propio, y sí se orienta a la confirmación de las creencias y prejuicios. La percepción selectiva o interpretación sesgada de la información se caracteriza por codificar de forma más abstracta las conductas negativas del grupo ajeno y justificar de forma más concreta sus propios hechos negativos (Durán, 2011: 93).

Des d'aquesta perspectiva de la realitat, es produeix "l'accentuació il·lusòria de semblança entre les persones que formen part d'un mateixa categoria i la creació exagerada de diferències entre persones pertanyents a categories diferents" (Ibáñez,

2003: 115). O dit d'un altra manera, hi ha favoritisme cap al propi grup (*in-group favoritism*) i menyspreu cap al grup contrari (*out-group hate*). De fet, una cosa porta l'altra. El favoritisme cap al propi grup condueix al *in-group love*, el desig d'ajudar els membres del propi grup, i al *out-group hate*, que ens empeny a discriminar el grup aliè per tal d'augmentar les diferències entre l'un i l'altre.

A Espanya, per exemple, el bipartidisme es regeix per aquestes mateixes característiques i “no solo articula a distintas regiones y grupos poblacionales sino que funciona como un marco interpretativo desde el cual leer experiencias históricas centrales en la configuración del país” (González, Bolívar i Vásquez, 2003: 287). La política espanyola viu ancorada en el famós poema d'Antonio Machado, en què no només diferenciava dues Espanyes, sinó que també assegurava que estaven tan polaritzades que un bàndol glaçava el cor de l'altre i a la inversa:

Españolito que vienes
al mundo te guarde Dios.
Una de las dos Españas
ha de helarte el corazón.
(Machado, 2008: 29)

Machado va constatar una realitat que al llarg dels anys 30 patí una escalada de tensió sense precedents fins a l'arribada de la dictadura franquista. Convé recordar aquell zenit emocional, atès que a finals del segle XX, en una democràcia jove però aparentment consolidada, es van traçar paral·lelismes entre la política d'aleshores i la relació entre socialistes i populars per tal de ressuscitar i incentivar un conflicte irresoluble que justificava la solidesa del model bipartidista. “De nuevo, como en los años treinta, los dos bandos se temen hasta traspasar la frontera del odio y sueñan despiertos con la derrota irreversible del adversario. [...] Así, la izquierda se esfuerza en demostrar que la derecha sigue siendo tan retrógrada como en tiempos del cardenal Segura (1880-1957) y la derecha revive con fruición los fantasmas de 1934” (Juliana, 2014: 57-58). La paradoxa és sorprenent, i la conclusió, terrible: l'èxit del bipartidisme depèn del perpetu record d'un dels episodis més antidemocràtics de la història recent del país on s'instal·li. Prova d'això és el bipartidisme espanyol, que viu en plena guerra civil, o el bipartidisme estatunidenc, que viu en una “secular Western society” (Atran, 2010: 123).

2.3.1. EL CRÈDIT MORAL

D'aquesta manera, el PP i el PSOE van aconseguir configurar un sistema bipartidista sòlid i estable, que va dividir la societat espanyola en dues grans comunitats morals. I en aquest paradigma, el paper de l'oposició consisteix a "retre comptes" de tot allò que concerneix la moral, atès que en defensar-ne una d'antagònica, bona part de les decisions que pren el govern condueixen al que, segons ells, està malament i, per consegüent, afectaran en última instància el benestar dels ciutadans.

Per tant, des de la sessió d'investidura, el líder de l'oposició no comparteix els objectius del candidat a la presidència, i per descomptat que no li atorga la confiança que demana protocol·làriament, com va demostrar Mariano Rajoy en l'exemple de 1 i 2.

1. En cuanto a su programa político, permítame que le diga con todo respeto, pero con la necesaria franqueza, que siento una profunda desconfianza y que su discurso de esta mañana no me ayuda a corregirla. (Congreso de los Diputados –d'aquí endavant utilitzarem l'abreviatura CD–, 2008a: 15)
2. En resumen, señor Rodríguez Zapatero, contemplamos con mucha reserva su candidatura. Después de lo que hemos visto durante los pasados cuatro años y de lo que hemos escuchado hoy, tiene usted pendiente la tarea de ganarse nuestra confianza y la de muchos millones de españoles. Ya se comprende que esto nos obliga por coherencia a votar en contra de su investidura. (CD, 2008a: 19)

Al llarg de la legislatura, els dos partits es confronten arran de la divergència moral, i ho fan a través de la "metàfora del *benestar com a riquesa*", amb què conceptualitzen el "benestar" com si es tractés de diners, de tal forma que ens permeten pensar sobre quelcom qualitatiu, el benestar, en termes de quelcom quantitatiu, els diners (Lakoff, 1996: 65), tal com s'observa en els exemples de 3 i 4, quan es parlava del *crèdit* que va obtenir el govern de les eleccions del 9 de març del 2008:

3. Se ha planteado cuáles son las credenciales —ha dicho textualmente— en función de mi pasado, de mi crédito y de mi análisis. Le voy a explicar, señor Rajoy, cuáles son mis credenciales: son las credenciales de la democracia, son más de 11 millones de votos de los españoles a nuestro programa electoral y a nuestro proyecto político. (CD, 2008a: 19)

4. Ganar las elecciones no es un premio, es obtener la confianza de los ciudadanos para gobernar y ejercer su responsabilidad. (CD, 2008a: 23)

I és que, quan concedim el vot a un partit, és com si estiguéssim fiant uns diners amb la seguretat que ens seran retornats en el moment oportú. “Fiar (o *trust*) a algúen desde el punto de vista moral sería entonces darle crédito moral adelantado (crédito que aún no se ha ganado), presuponiendo que nos lo devolverá actuando moralmente” (Lakoff, 1996: 81).

Aleshores, com proven els exemples de 5 i 6, el principal objectiu de l’oposició és fer perdre tot el *crèdit moral* de què disposa el govern, perquè si es queda sense significa que està actuant immoralment, cosa que li faria perdre la confiança dels seus creditors i, per consegüent, faria fallida. I en un sistema bipartidista, la fallida del rival suposa la victòria directa de l’opositor.

5. La gente tiene toda la razón cuando está desconfiando de un Gobierno que no merece el crédito a la hora de gestionar sus recursos, sus asuntos económicos. (CD, 2008o: 5)
6. El Gobierno ha dejado que las cosas se pusieran peor, carece de crédito en sus vaticinios y ha engañado a los españoles. (CD, 2008s: 11)

2.3.2. VALORS SAGRATS I VALORS PROFANS

Però quan es perjudica el crèdit moral de l’adversari, cal tenir en compte que no totes les creences morals tenen el mateix valor. Per a Atran i Axelrod (2008), hi ha dos tipus de valors, sagrats o profans, i distingir-los clarament és primordial perquè el valor d’una creença moral determina la seva repercussió en l’electorat.

Els valors sagrats, d’una banda, són el conjunt de creences morals absolutes i inviolables que delimiten quins són els acords que es poden portar a terme i quins no en una comunitat. En conseqüència,

sacred values usually become highly relevant and salient only when challenged, much as food takes on overwhelming value in people’s lives only when it is denied. Direct threats to a community’s sacred values are most apparent when different moral communities come into conflict” (Atran i Axelrod, 2008: 235).

El sistema bipartidista es basa justament en això: la confrontació de dues comunitats morals d'una mateixa nació que defensen visions antagòniques d'un seguit de valors sagrats. I el fet que només una de les dues arribi al poder és el factor que mobilitza els ciutadans (Hanselmann i Tanner, 2008: 53), i converteix cada contesa electoral en un referèndum en què els valors sagrats de cada bàndol estan en joc.

Els valors profans, d'altra banda, són el conjunt de creences morals que es poden comprar segons els nostres interessos, circumstàncies o necessitats (Tetlock, 2000: 321), cosa que evidencia clarament la diferència entre cada valor. Mentre que els valors sagrats no es poden calcular, ja que no tenen preu, els valors profans, sí. És per aquest motiu que ambdós valors sempre s'han de tractar per separat, ja que qualsevol forma de combinar-los es consideraria un ultratge moral (Tetlock, 2000: 320).

Sociological observers point out that people often insist with apparently great conviction that certain commitments and relationships are sacred and that even to contemplate trade-offs with the secular values of money or convenience is anathema. (Tetlock i McGraw, 2005: 10)

Aleshores, de la mateixa manera que s'han de tractar per separat, el seu efecte també té una repercussió diferent a l'hora de comptabilitzar-los moralment. Mentre els valors sagrats reforcen la moral d'ambdós partits, polaritzen la societat i intensifiquen el sistema bipartidista, els valors profans desacrediten el rival perquè erosionen la confiança dels seus partidaris. Així, doncs, els primers es dirigeixen als fidels i els manté lligats a l'ideari moral, tant en un bàndol com en l'altre, cosa que fomenta *in-group love* i *out-group hate*; i els segons són clau per a la contesa, no pels vots que fa guanyar a qui els empra, sinó pels vots que fa perdre a l'adversari.

3. METODOLOGIA

La metodologia emprada en aquesta investigació és més aviat qualitativa, atès que es pretén analitzar els discursos del Partit Socialista Obrer Espanyol i el Partit Popular durant l'inici de la segona legislatura del president José Luis Rodríguez Zapatero, amb l'objectiu de reconèixer els marcs interpretatius que ambdues formacions van crear en aquest interval de temps. Així mateix, al llarg de l'anàlisi també es fa ús de la metodologia quantitativa mitjançant taules i estadístiques per tal d'apreciar amb més deteniment l'evolució dels elements comunicatius escollits.

Tot seguit, s'expliquen els criteris de selecció del corpus de l'anàlisi i el procediment aplicat per extreure'n les conclusions.

3.1. CRITERIS DE SELECCIÓ DEL CORPUS

Els resultats de les eleccions generals del 9 de març del 2008 van demostrar que els relats del PSOE i el PP eren èxits incontestables i aclaparadors, atès que un 83,81% de l'electorat havia donat suport a un dels dos, en detriment d'altres propostes minoritàries, com s'observa en la Figura 3.

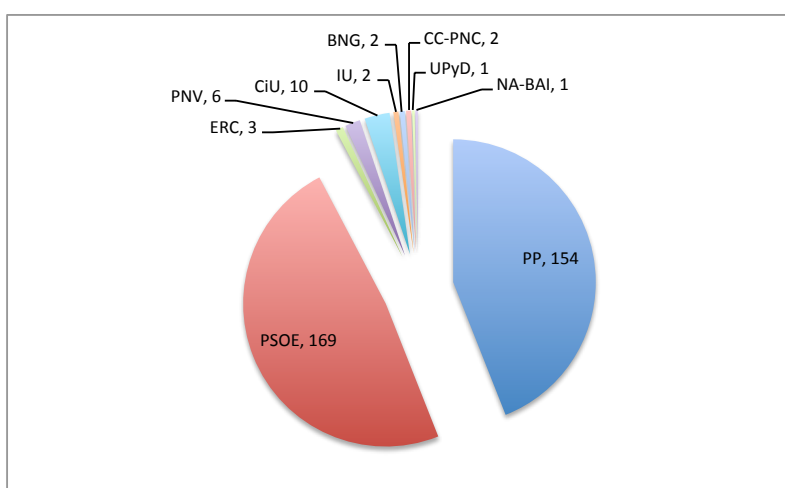

Figura 3. Distribució dels escons del Congrés dels Diputats
arran dels resultats de les Eleccions Generals del 2008

Els resultats eren inequívocs; la seva continuïtat estava assegurada més enllà del període electoral. Bipartidisme granític: 169 escons (11.289.335 vots) per al PSOE i 154 escons (10.278.010 de vots) per al PP. Entre ambdós ocupaven 323 dels 350 escons del Congrés dels Diputats. Un milió de vots marcava la diferència que convertia José Luis Rodríguez Zapatero, candidat socialista, en el president del Govern espanyol per una segona legislatura, i Mariano Rajoy, candidat popular, en el líder de l'oposició per quatre anys més.

Consegüentment, el corpus de l'anàlisi es concentra en la comunicació dels dos partits més influents de l'Estat espanyol durant els primers quatre mesos de la legislatura. Una franja temporal en la qual el PSOE va obviar la paraula *crisi*, malgrat que la pressió que van exercir la resta de partits fos cada vegada més gran.

I davant la impossibilitat d'abordar en un treball d'aquestes característiques el conjunt d'actes comunicatius d'ambdós partits, convé justificar que hem escollit com a material d'anàlisi les intervencions en el Congrés dels Diputats perquè són l'arrel argumental que determina les declaracions de la resta de components del partit en altres mitjans de comunicació.

Així doncs, l'anàlisi comprèn 19 sessions parlamentàries: de la sessió d'investidura, el 8 d'abril, fins a l'última sessió abans de les vacances, el 2 de juliol. Sis dies més tard, Zapatero va reconèixer en una entrevista a Antena3 que estàvem patint un episodi de crisi: "no me niego a usar la palabra; solo quiero tomar decisiones (...). En esta crisis, como ustedes quieren que diga, hay gente que no va a pasar ninguna dificultad." I tot just després de les vacances d'estiu, la fallida de Lehman Brothers va modificar l'estratègia comunicativa, que examinarem a continuació.

3.2. CRITERIS DE L'ANÀLISI

La lectura i la comprensió del corpus ens permet localitzar les paraules o els elements lingüístics clau en cada discurs. Bàsicament, es tracta de detectar aquells mots que es repeteixen en un discurs i que evoquen una idea global. Per exemple, la paraula *desacceleració* era present en la majoria dels discursos del PSOE, per això se n'ha

estudiat el context, l'enfocament i el significat a fi d'esbrinar quins eren els motius que hi havia darrere de l'ús d'aquesta expressió metafòrica. I és que les metàfores són les figures retòriques que exterioritzen els marcs interpretatius (Schön, 1979: 138). Per tant, si es detecten les metàfores que promouen els mots clau, també podrem identificar els marcs interpretatius que hi ha darrere de les estratègies comunicatives dels dos partits amb més escons de l'hemicicle. Aquest és el procediment que s'ha de seguir en un estudi basat en la teoria dels marcs.

4. ANÀLISI

L'anàlisi d'aquest estudi es basa en les intervencions en el Congrés dels Diputats del PSOE i del PP durant els primers quatre mesos de la segona legislatura de José Luis Rodríguez Zapatero. En aquest interval de temps, tant un partit com l'altre van prendre posicions antagòniques respecte als dos conflictes que dominaven l'agenda política, gràcies a l'assiduïtat amb què el principal partit de l'oposició els esmentava.

Ara bé, tal com hem vist en el capítol 2.3.2, és important avaluar la repercussió que pot tenir qualsevol debat en termes morals. Cada retret s'ha de comptabilitzar moralment. Els populars, per consegüent, no van triar a l'atzar els conflictes que volien promoure, sinó que van conjugar-ne dos amb valors diferents.

D'una banda, van fomentar un valor sagrat com és la "identitat nacional", arran de la demanda de dues comunitats autònomes –el País Basc i Catalunya– de replantejar el seu paper dins l'Estat espanyol. I en el Congrés dels Diputats es van exposar dues visions contraposades: mentre els socialistes defensaven un país en què no "existe una forma única y obligatoria de ser y sentirse español" (CD, 2008a: 10) i proposaven com a solució el diàleg entre les diferents parts "sin renunciar ni a uno solo de sus principios ni a una sola de sus reglas" (CD, 2008a: 10); els populars no acceptaven cap concessió a les aspiracions nacionals del País Basc i Catalunya, encara menys quan les aspiracions podien considerar-se inconstitucionals o es volien aconseguir per mitjà de la violència. (A l'annex s'adjunta el capítol "Espanya és una família", en el qual es descriu aquest marc, com a informació complementària.)

D'altra banda, van incidir en un valor profà com és la "situació econòmica", a causa de les turbulències econòmiques que vivien els mercats internacionals. I en el Congrés dels Diputats es van fer dos diagnòstics: mentre els socialistes eren optimistes perquè "la repercusión de la crisis mundial sobre nuestra economía está amortiguada porque nuestro país afronta esta coyuntura en buena situación" (CD, 2008a: 5); els populars eren alarmistes perquè "estamos ante una grave crisis" (CD, 2008q: 64) i "el gobierno no está tomando ninguna medida" (CD, 2008q: 66).

Aquests dos conflictes tenien objectius diferents i complementaris per al PP. El conflicte nacional reforçava la moral d'ambdós partits, tot polaritzant la societat i intensificant el sistema bipartidista amb *in-group love* i *out-group hate*. El conflicte econòmic desacreditava la gestió del Govern i tenia un efecte transversal en l'electorat: no només reafirmava la convicció del votant de l'oposició, sinó que també erosionava la confiança del simpatitzant del Govern.

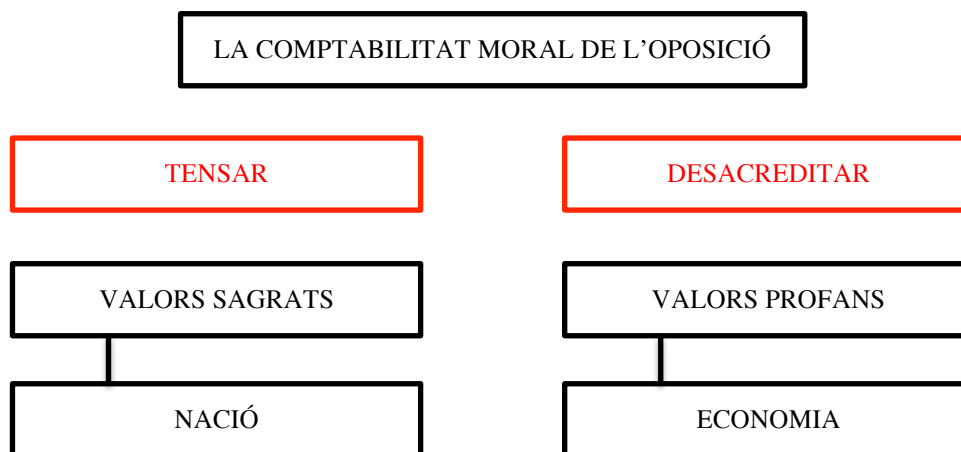

Figura 4. Esquema de l'estratègia del PP com a líder de l'oposició

Així és com es va activar una estratègia de “tensar i desacreditar”, que exercia un calculat equilibri de forces a partir del qual es pretenia sostenir el sistema bipartidista a través dels valors sagrats, i alhora disputar el lideratge a través dels valors profans. Es tractava, doncs, d'un procediment conservador però eficient –no s'ha d'oblidar que només hi havia un milió de vots de diferencia entre un partit i l'altre–, en què cada conflicte es desenvolupava per separat, ja que combinar-los en una discussió es consideraria un ultratge moral (Tetlock, 2000: 320). Per aquest motiu, i tenint en compte l'objectiu d'aquesta investigació, l'anàlisi posterior només farà esment del conflicte econòmic.

4.1. MARCS INTERPRETATIUS

Tot seguit, es desenvoluparan els tres marcs interpretatius que projectava el conflicte econòmic: “la base”, “el motor” i “la confiança”. Els dos primers van ser emprats pel PP i el PSOE, tot adaptant-los a les seves visions de la conjuntura econòmica; l’últim, en canvi, pertanyia en exclusiva al PP, fins que la resta dels partits de l’oposició s’hi van sumar.

4.1.1. LA BASE

Tant el PP com el PSOE van tractar l'economia a través de la metàfora “una organització abstracta és una estructura física” (Grady, 1997). El PSOE va conjugar-la amb la metàfora “persistir és romandre dempeus” per tal d'invocar la premissa “les teories (i els arguments) són edificis” (Gutiérrez, 2010: 108). Segons Lakoff i Johnson (1986), aquesta última metàfora permet descriure una teoria a través de les parts d'un edifici:

The parts of the concept BUILDING that are used to structure the concept THEORY are the foundation and the outer shell. The roof, internal rooms, staircases, and hall-ways are parts of a building not used as part of the concept THEORY. Thus the metaphor THEORIES ARE BUILDINGS has a “used” part (foundation and outer shell) and an “un-used” part (rooms, staircases, etc.). (Lakoff i Johnson, 1986; 87)

D'aquesta manera la metàfora es pot posar de manifest fent referència a les parts “utilitzades” (fonaments i façana), com per exemple “Aquesta és la base de la meua teoria” o “Som un mur moral”; o a les parts “no utilitzades”, que “fall outside the domain of normal literal language and are part of what is usually called ‘figurative’ or ‘imaginative’ language” (Lakoff i Johnson, 1986; 88), amb exemples com “La teua teoria té milers d'habitacions” o “Les teories complexes normalment tenen problemes de fontaneria”.

Els socialistes només van emprar les parts “utilitzades” d'aquesta metàfora, atès que els seus discursos van presentar l'economia com si es tractés d'una *base* sobre la qual s'assentava tot el país. En l'exemple d'1, el president José Luis Rodríguez Zapatero assegurava que durant els seus primers quatre anys al capdavant del Govern havia establert les bases per a un canvi necessari del sistema econòmic espanyol. I era per aquest motiu que, tal com proven els exemples de 2 a 4, l'economia tenia uns fonaments sòlids i les mesures que estava prenent el Govern estaven destinades a consolidar aquest estat de cara al seu futur creixement.

1. En los últimos cuatro años hemos sentado las bases para un cambio de modelo de crecimiento de nuestra economía que nos acercará a los países más avanzados del mundo. (CD, 2008a: 7)

2. En definitiva, partimos de unas bases sólidas de nuestra economía, tenemos un sistema financiero sólido. (CD, 2008a: 21)
3. En estas condiciones hay que destacar que todas las previsiones, incluyendo las más pesimistas, continúan situando el crecimiento en nuestro país por encima de los países de nuestro entorno. Esto se debe a que en la actualidad la economía española goza de unos sólidos fundamentos gracias al elevado dinamismo de los últimos años y a la orientación de la política económica y presupuestaria. (CD, 2008d: 12)
4. Se trata de un conjunto de medidas concretas para ayudar a resolver los temas que en nuestra opinión son prioritarios en este momento, y que servirán para consolidar las bases para que en el futuro la economía crezca con actividades de mayor valor añadido. (CD, 2008a:)

Ara bé, en els exemples de 5 i 6, Zapatero matisava que les fortaleces de l'economia espanyola eren un "esmorteïdor" capaç de minimitzar les conseqüències de la crisi internacional, però no d'aturar-les en sec. Les turbulències, doncs, eren un mal necessari, atès que en estar vinculats a la resta d'economies mundials no es podia concebre l'economia espanyola com un mur aïllat, i, malgrat la seva solidesa, era impossible no percebre l'efecte de la davallada. (Vegeu la figura 5)

5. Las fortalezas de nuestra economía son un buen amortiguador, pero no son un muro que nos aisle de las turbulencias de la economía mundial. Vinculados como estamos con el resto de la economía global (...). (CD, 2008a: 5)
6. La repercusión de la crisis mundial sobre nuestra economía está amortiguada porque nuestro país afronta esta coyuntura en buena situación, con unos fundamentos económicos robustos. (CD, 2008a: 5)

Dos parlamentaris socialistes més van acabar d'explicitar la metàfora en dues intervencions que no seguien el patró anterior. En l'exemple de 7, Francisco Fernández equiparava el difícil episodi que patia l'economia espanyola amb la solidesa d'un edifici. I en l'exemple de 8, José Alonso Suárez comparava la fortalesa econòmica d'aleshores amb la fragilitat amb què anys enrere havien d'afrontar conjuntures econòmiques desfavorables.

7. Nosotros creemos que hay una salida a la crisis en esta sociedad y que esa salida a la crisis en la situación difícil que padece la economía española en esta sociedad pasa por preservar la solidez del edificio, por conseguir una estructura flexible y competitiva, por ser capaz de buscar amplias zonas donde haya más capacidad, más cualificación y mayor conocimiento, y no pasa por una solución que se imponga a los demás. (CD, 2008g: 33)

8. Estamos bien preparados para ello, lo estamos desde el punto de vista de la disposición del Gobierno, que ha demostrado su capacidad de gestión económica, y lo estamos sobre todo desde la propia fortaleza de la economía española, que ya no es aquella economía frágil y extremadamente dependiente que entraba en la deriva al menor golpe de viento de la coyuntura económica interna o externa, bien al contrario. Como nos ha anunciado el presidente del Gobierno, el balance de la legislatura volverá a ser positivo en términos de crecimiento y en términos de empleo. (CD, 2008b: 25)

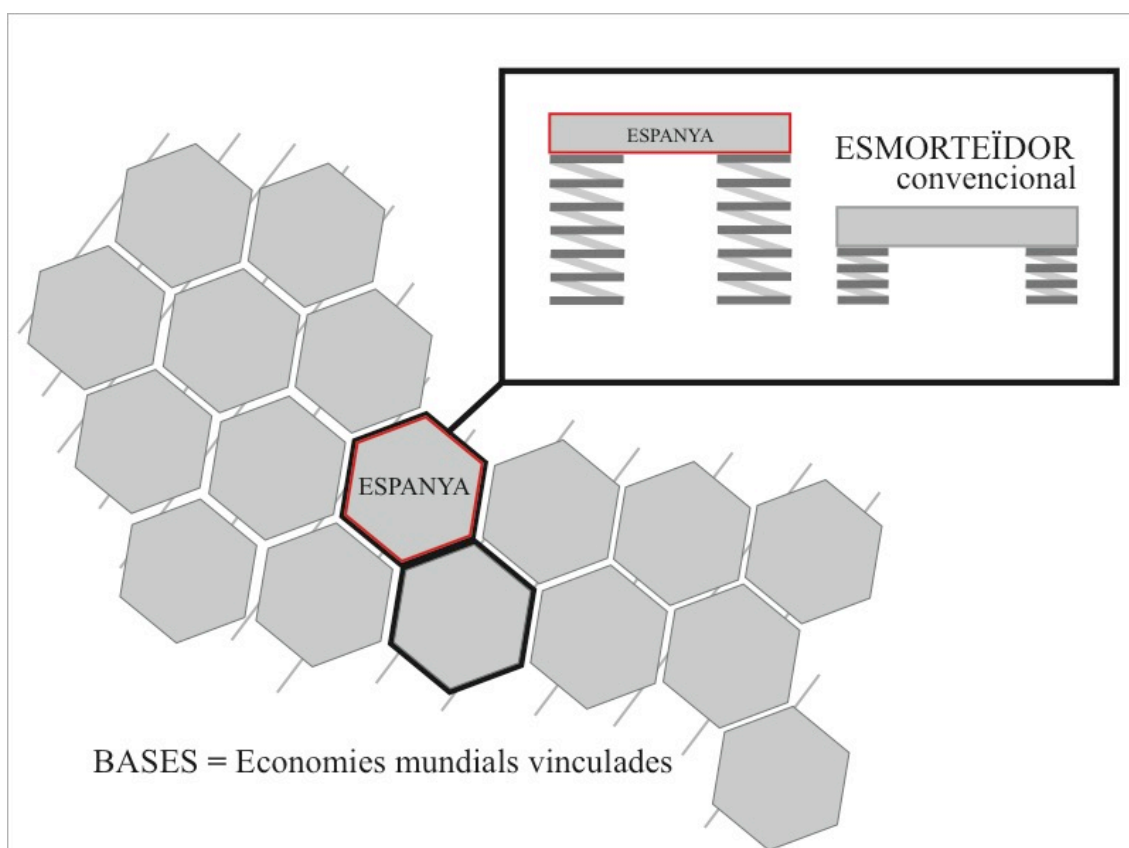

Figura 5. Il·lustració d'elaboració pròpia del marc “la base” segons el PSOE.

Des de l'oposició, convé assenyalar que el PP només va seguir el fil narratiu de la metàfora “les teories (i els arguments) són edificis” en una sola ocasió, i es va produir en el

debat d'investidura del 8 d'abril, quan Mariano Rajoy va rectificar els postulats econòmics del candidat a la presidència tot afirmant que el diagnòstic de la “base” a la qual es referia era erroni. Així es va introduir un paraula constant en la comunicació popular: la “vulnerabilitat” de l'economia espanyola, com s'observa en l'exemple de (9).

9. No somos más fuertes, señoría, somos más vulnerables. (...) Una mayor vulnerabilidad que usted no reconoce cuando afirma que las bases de la economía española son muy sólidas para afrontar lo que denomina una situación pasajera. (CD, 2008a: 16)

D'aquí endavant, tot el seu argumentari es basava en la metàfora “una organització abstracta és una estructura física”, i això es devia a la indefinició amb què els populars van tractar l'economia per tal de generar més incertesa en el debat i més preocupació en l'electorat. O bé es parlava de la seva vulnerabilitat, com s'observa en l'exemple de 10; o bé s'emprava una metonímia, “la part pel tot”, segons la qual la “destrucció” de la taxa d'atur evidenciava que estàvem endinsats en una crisi econòmica, tal com argumentava Cristóbal Montoro en l'exemple d'11.

10. Su economía es hoy mucho más vulnerable que hace cuatro años. (CD, 2008d: 21)

11. Y lo más terrible de todo es que mientras nosotros estábamos compitiendo en unas elecciones 850 ciudadanos se estaban yendo cada día al paro; se estaban destruyendo 850 empleos, porque estamos ante una destrucción de empleo, como reza en la encuesta de población activa. Señor vicepresidente, hay crisis económica en España cuando se ha entrado en una destrucción de empleo. (CD, 2008d: 22)

4.1.2. EL MOTOR

Aquest marc interpretatiu conjuga dues metàfores, “la vida és un camí” i “el temps és un objecte que es mou”.

Per mitjà de la primera, entenem els elements característics d'un camí per descriure el nostre dia a dia. La nostra vida, doncs, és un recorregut on ens trobarem diferents obstacles que ens dificulten el viatge fins al nostre destí. El 8 d'abril del 2008, aquesta metàfora es va fer present durant el debat d'investidura tant en el discurs de Zapatero – els exemples de *12* i *13*– com en el discurs de Rajoy –els exemples de *14* i *15*–.

12. Es sabido que ante coyunturas económicas adversas existen dos caminos: uno busca la salida en los recortes sociales, otro en la solidaridad. Creo resueltamente en el segundo camino, el de la solidaridad. (CD, 2008a: 7)

13. La innovación, señorías, es el único camino para garantizar la competitividad de nuestra economía y hoy disponemos de una generación de emprendedores tecnológicos que están en disposición de actuar como líderes del cambio empresarial en nuestro país y en el resto de economías mundiales. (CD, 2008a: 12)

14. Creo que las sociedades civilizadas se construyen y avanzan mucho mejor por el camino del entendimiento. (CD, 2008a: 18)

15. Necesitamos conocer el camino que vamos a recorrer. Si usted quiere acuerdos nacionales, lo primero que debe hacer es detallar sus pretensiones con toda claridad, indicarnos qué fines son los que persigue y cuáles son los procedimientos que propone. (CD, 2008a: 19)

Aquell dia, Zapatero presentava la seva candidatura amb l'objectiu de rebre la confiança dels diputats –l'exemple de *16*–, i per aquest motiu els havia de convèncer de la viabilitat del recorregut que proposava, malgrat que “prosseguir” comportés “travessar” certes adversitats a causa de la conjuntura econòmica. Vet aquí quan intervenia la segona metàfora, atès que un camí significa anar cap endavant, avançar; i “by virtue of the ‘time is a moving object’ metaphor, time receives a front-back orientation” (Lakoff i Johnson, 1986: 81). El temps, doncs, s'estructura entre el que deixem enrere, el passat, i el que ens pot passar d'ara endavant, el futur. De manera que quan comencem qualsevol

recorregut significa que anem cap al futur a la recerca d'un destí. Això ens permet concloure que, sempre que el rumb triat ens condueixi al lloc desitjat, avançar és positiu, i retrocedir o aturar-se, en canvi, es consideren negatius perquè ens allunyen del nostre objectiu.

16. Pido su confianza para proseguir durante los cuatro próximos años el crecimiento y la prosperidad de España y para superar de la mano de empresarios y trabajadores la fase de desaceleración económica que atraviesa nuestra economía en el contexto mundial. (CD, 2008a: 5)

Ambdues metàfores connecten a la perfecció arran d'un dels factors externs més esmentats per descriure la situació econòmica espanyola. En l'exemple de 17, Zapatero n'anomenava els principals i, en especial, remarcava l'exponencial increment del preu del petroli, ja que el convertia en una de les problemàtiques més directes, severes i prolongades que estava patint la població espanyola aleshores.

17. La crisis que soporta Estados Unidos, las dificultades de los mercados financieros internacionales y la llamada crisis de liquidez, la escalada de los precios del crudo, que se han multiplicado por cuatro en los últimos cuatro años, y de muchas materias primas y alimentos en los mercados internacionales dejan sentir sus efectos entre nosotros. (CD, 2008a: 5)

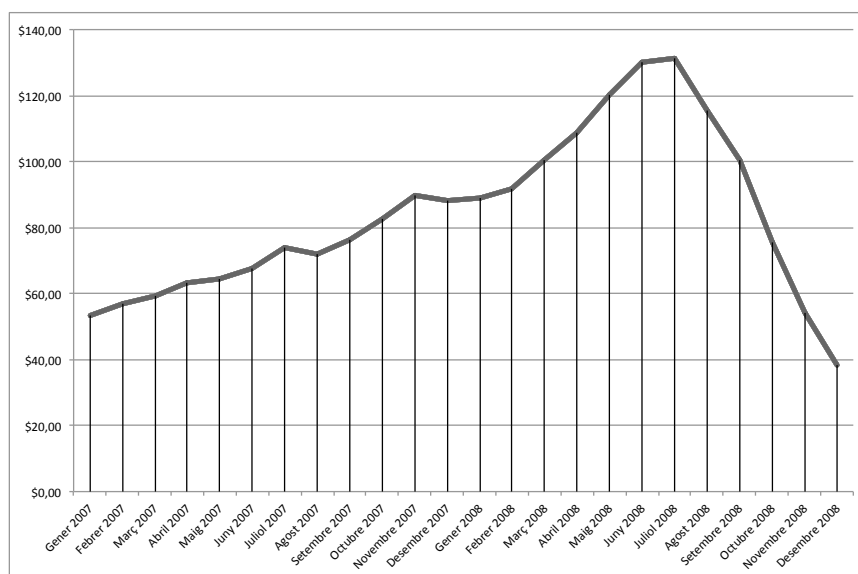

Figura 6. Evolució del preu del petroli a Europa del 2007 al 2008 (Dòlars per Barril Rent)

Font: US Energy Information Administration (EIA)

De fet, com demostra la figura 6, des del principi del nou mil·lenni el preu del petroli no havia fet sinó pujar, i entre el 2007 i mitjans del 2008 l'increment va ser tan significatiu que mes rere mes superava el record anterior, fins que al juliol del 2008 es va assolir un dels màxims històrics –131,31 dòlars per barril Brent–.

Traslladat a la realitat política, si el preu del petroli s'encaria en excés, molts conductors no es podrien permetre omplir el dipòsit de benzina, i això repercutiria en la velocitat amb què es movien. Es produiria, doncs, una “desacceleració”, és a dir, “la acción o el efecto de desacelerar” (DPD, 2005c) els seus moviments, que prové del verb *acelerar*, la tercera accepció del qual diu: “Accionar un mecanismo para aumentar las revoluciones de un motor, con el fin de que la máquina que controla se mueva con mayor velocidad” (DPD, 2005a). I era per aquest motiu que Zapatero va emprar-la per batejar la fase per la qual passava l'economia espanyola, tot entroncant “la vida és un camí” amb “el temps és un objecte que es mou”. (Vegeu la figura 7)

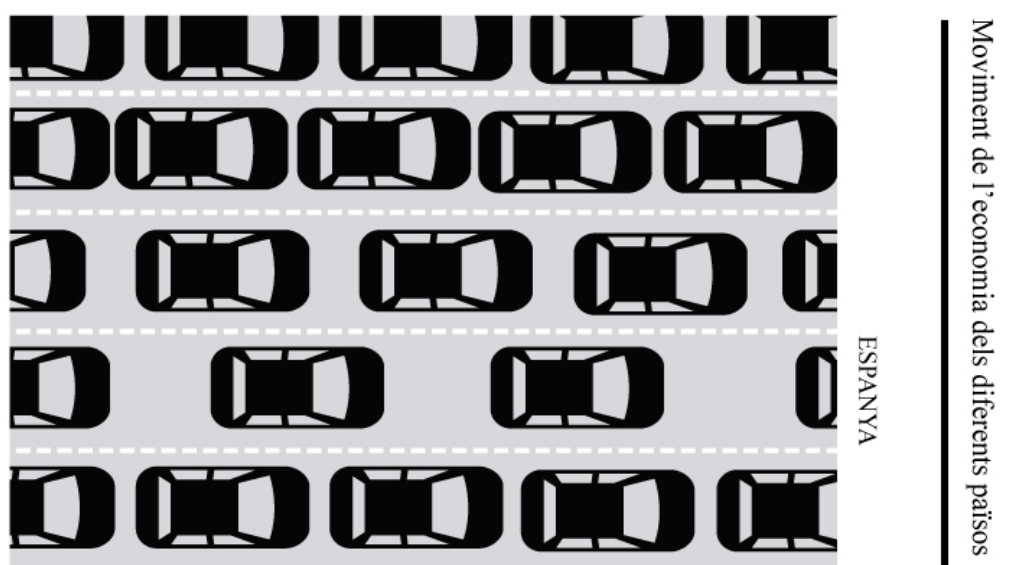

Figura 7. Il·lustració d'elaboració pròpia del marc “El motor” segons el PSOE

I al llarg d'aquella legislatura, els socialistes van utilitzar la paraula “desacceleració” en comptes de la paraula “crisi”, excepte quan es referien a la situació de l'economia internacional⁴. Segons el ministre d'economia Solbes, “la palabra crisis –a l'hora d'avaluar el funcionament de l'economia espanyola– es un poco prematura, sobre todo cuando hoy, por ejemplo, *Eurostat* saca el dato de que España tiene previsto crecer el

⁴ És important remarcar que el PSOE no va eludir la paraula “crisi”. La figura 10 demostra que formava part dels seus discursos, però només es feia servir per diagnosticar la situació econòmica internacional.

2,7. Si 2,7 es crisis, qué palabras vamos a reservar cuando las cosas sean más complicadas” (Prats, 2008). Aquest és un fragment extret del debat sobre economia entre Solbes i el diputat del PP, Manuel Pizarro, celebrat el febrer del 2008. Tres mesos més tard, Solbes es mantenia ferm en la mateixa opinió⁵, tal i com demostra l'exemple de 18.

18. Es verdad que no hablo de crisis porque creo que un crecimiento como el que seguimos teniendo en este momento no es una situación de crisis. Sigue siendo una situación de desaceleración. (CD, 2008h: 10)

Però entre juny i juliol, quan la tendència a l'alça del preu del petroli es mantenia sense cap oscil·lació, van introduir-ne una altra, “frenada”, que també entroncava les dues metàfores anteriors, tal com s'evidencia en comprovar les seves dues accepcions: “Acción de frenar” i “Capacidad de desaceleración de un vehículo” (DPD, 2005e). Així, doncs, el preu del petroli era tan inaccessible que s'havia d'accentuar el mot que invocava el marc interpretatiu: vàrem passar de reduir la velocitat a frenar, tal com s'aprecia en la figura 8.

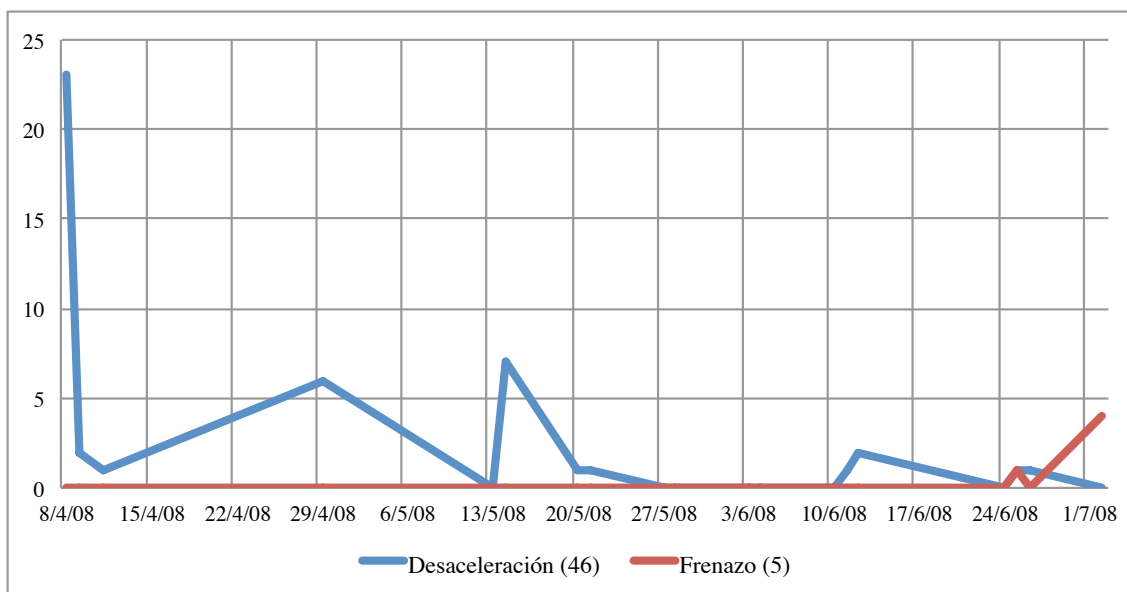

Figura 8. Evolució de l'ús dels mots “desaceleració” i “frenada” en els discursos del PSOE de l'abril al juliol del 2008

Font: Congrés dels Diputats

⁵ Una de les metàfores més recordades de la primera legislatura de Zapatero va ser “aterrizaje suave”. El ministre d'economia Solbes va ser l'encarregat d'incorporar-la a l'agenda política d'aquell moment. Ara bé, tot coincidint amb l'increment constant del preu del petroli, es va deixar de mencionar. De fet, no apareix ni una sola vegada en tot el corpus d'aquesta investigació. La nova consigna era fer servir únicament “desaceleració”.

Aquest marc interpretatiu es projectava alhora en el discurs del PP amb un seguit de variacions, perquè van utilitzar la paraula “desacceleració” en múltiples ocasions –la figura 9 demostra que en algunes sessions parlamentàries va tenir igual o major presència en el discurs dels populars que en dels socialistes–, però en totes ho van fer per corregir-la per una altra, “crisi”, com s’observa en els exemples de 19 i 20.

19. Llame a esto como quiera: crisis, desaceleración o desfallecimiento, pero creo que no es bueno esconderlo. (CD, 2008a: 16)

20. Frente a lo que han sido ligeras o pronunciadas desaceleraciones o esos maquillajes de los que se hablaba al principio de esta tarde, la realidad es que hay una crisis. (CD, 2008q: 64)

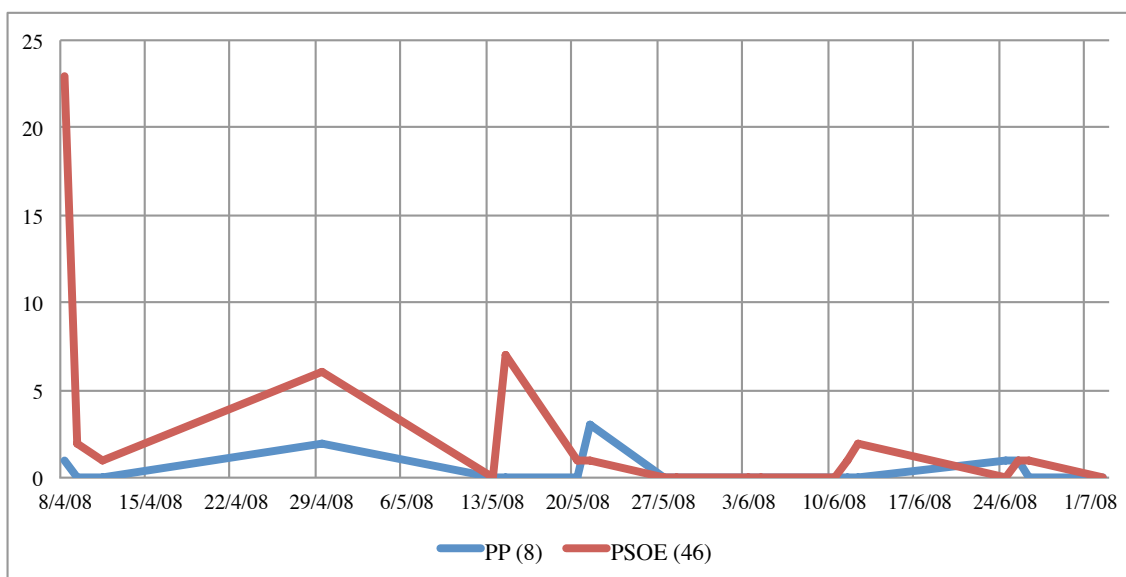

Figura 9. Evolució de l’ús del mot “desacceleració” en els discursos del PSOE i del PP de l’abril al juliol del 2008

Font: Congrés dels Diputats

Es tractava d’un exercici invers al que portava a terme el PSOE, per bé que l’accepció que defineix *crisi* en termes econòmics descriu exactament el mateix que *desacceleració*: “Reducción en la tasa de crecimiento de la producción de una economía, o fase más baja de la actividad de un ciclo económico” (DPD, 2005b). Així i tot, el significat de la paraula *crisi* es concep a partir de la resta d’accepcions que la completen: “Cambio profundo y de consecuencias importantes en un proceso o una situación, o en la manera en que estos son apreciados”; “Intensificación brusca de los

síntomas de una enfermedad”, i “Situación política en que uno o más miembros del Gobierno han dimitido o han sido destituidos” (DPD, 2005b). I el PP, a diferència del PSOE, volia posar-les de manifest, com mostra la figura 10.

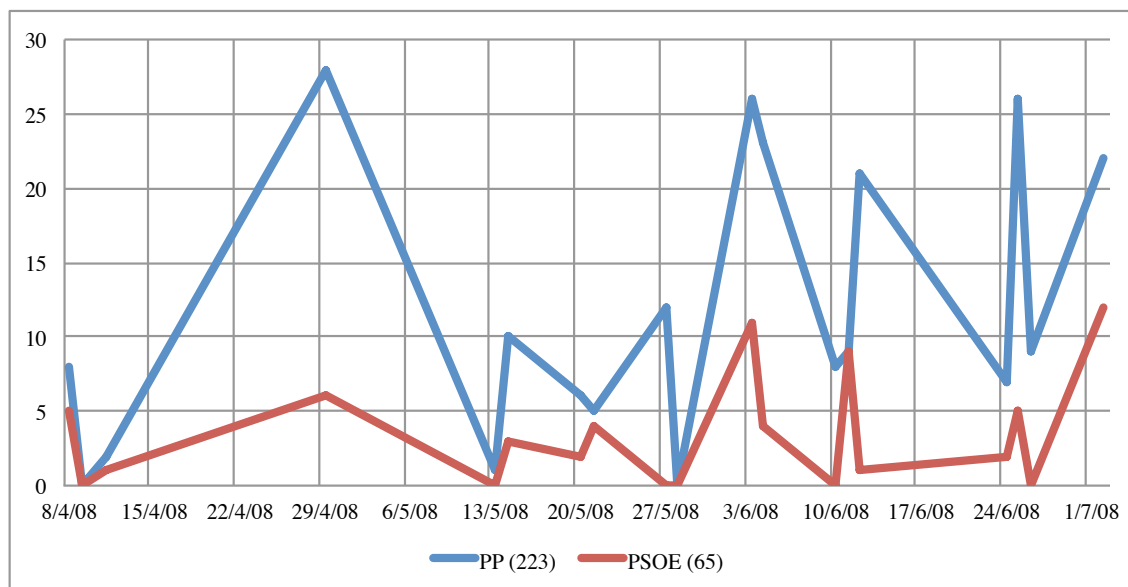

Figura 10. Evolució de l'ús del mot *crisi* en els discursos del PSOE i del PP de l'abril al juliol del 2008

Font: Congrés dels Diputats

A més, de la mateixa manera que el PSOE va accentuar el marc interpretatiu amb un altre mot –de *desacceleració* a *frenada*–, el PP, com s'observa en els exemples de 21 i 22, va seguir els mateixos passos introduint una altra paraula per descriure la situació de l'economia, *estancament*, que prové del verb estancar i en el context del discurs hem de relacionar-la amb l'accepció: “Deturar el curs d'una cosa” (DPD, 2007d). (Vegeu la figura 11)

21. Señoría, más allá de eufemismos y disimulos, los hechos no son opinables. ¿Y qué nos dicen? Pues que en estos momentos la economía española está creciendo muy poco; estamos en la cola de la zona euro. Si usted quiere, lo llamamos estancamiento, y si no, lo que usted diga. (CD, 2008s: 10)

22. Así pues, tenemos —sí, escuche usted— un crecimiento estancado, inferior al de la inmensa mayoría de nuestros socios europeos; somos el país de Europa en el que más rápido crece el paro. (CD, 2008s: 10)

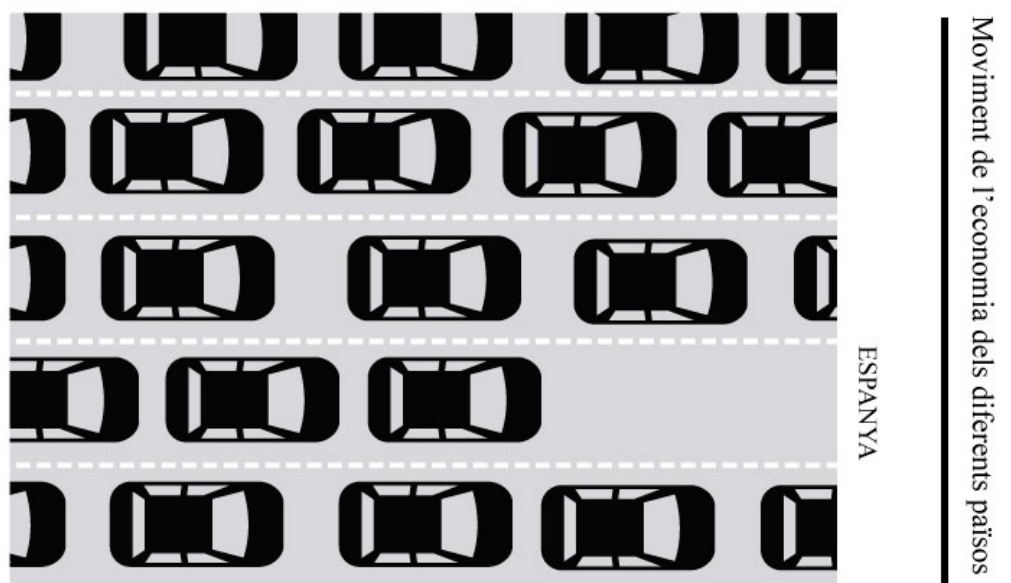

Figura 11. Il·lustració d'elaboració pròpia del marc "El motor" segons el PP

Així, amb “crisi” i sobretot amb “estancament”, el PP es proposava canviar l'enfocament del debat sobre l'estat de l'economia, tot proposant un altre culpable. En comptes d'assenyalar un factor extern com era el preu del petroli, n'assenyalava dos d'interns com eren les taxes d'atur i d'inflació, perquè mentre la situació petrolera estava fora de les competències del govern i afectava a tots els països igual, l'atur i la inflació, no. Les avaluacions tècniques d'Eurostat demostraven que en ambdós casos el percentatge espanyol era superior a l'uropeu, com mostren la figura 12 i la figura 13, i per aquest fet la responsabilitat requeria únicament i exclusivament en la gestió del govern.

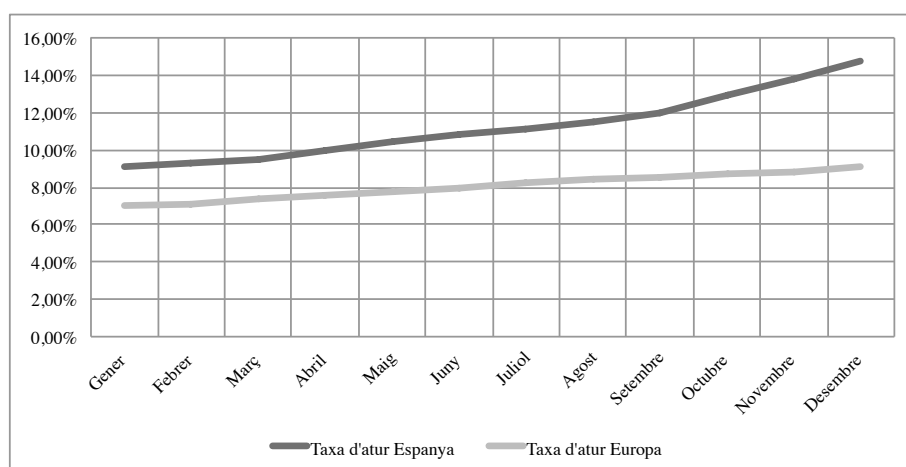

Figura 12. Evolució de la taxa d'atur a Europa i a Espanya durant l'any 2008

Font: Eurostat

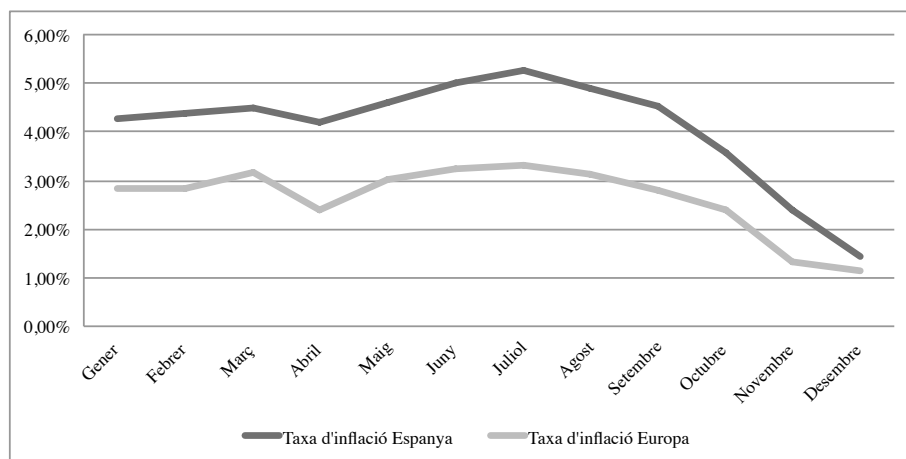

Figura 13. Evolució de la taxa d'inflació a Europa i a Espanya durant l'any 2008

Font: Eurostat

No és casualitat, doncs, que la figura 14 confirmi que una de les paraules més utilitzades pel PP fos *atur*, i és que, en consonància amb *estancament*, pretenia projectar el pitjor malson per als ciutadans: la immobilitat. Estaven condemnats a la quietud, perquè no tenien feina, en un moment en què hi havia una pujada generalitzada dels preus, és a dir, el seu compte corrent disminuïa proporcionalment a la quantitat d'aliments que tenien a la nevera. Ni es podien moure ni tenien força per fer-ho. I d'això en tenia la culpa el govern, atès que, com que estava capficat a disminuir la gravetat de la situació, la seva inactivitat només contribuïa a agreujar les turbulències econòmiques externes, com mostren els exemples de 23 a 25.

23. Ustedes no han hecho absolutamente nada en este tiempo, y no será porque no haya problemas que atender: (...) ¿Cuándo piensa este Gobierno dar por iniciada la legislatura y ponerse a trabajar? (CD, 2008n: 9)
24. Su posición es negar la crisis, minimizar sus efectos, echarle la culpa a otros y, lo que es peor, no hacer nada. (CD, 2008n: 7)
25. No quiso reconocer el problema cuando estaba a tiempo de tomar medidas y no tomó ninguna. Ha seguido sin reconocerlo cuando su gravedad desbordaba cualquier pretensión de ocultamiento y ha continuado sin hacer nada. (CD, 2008s: 12)

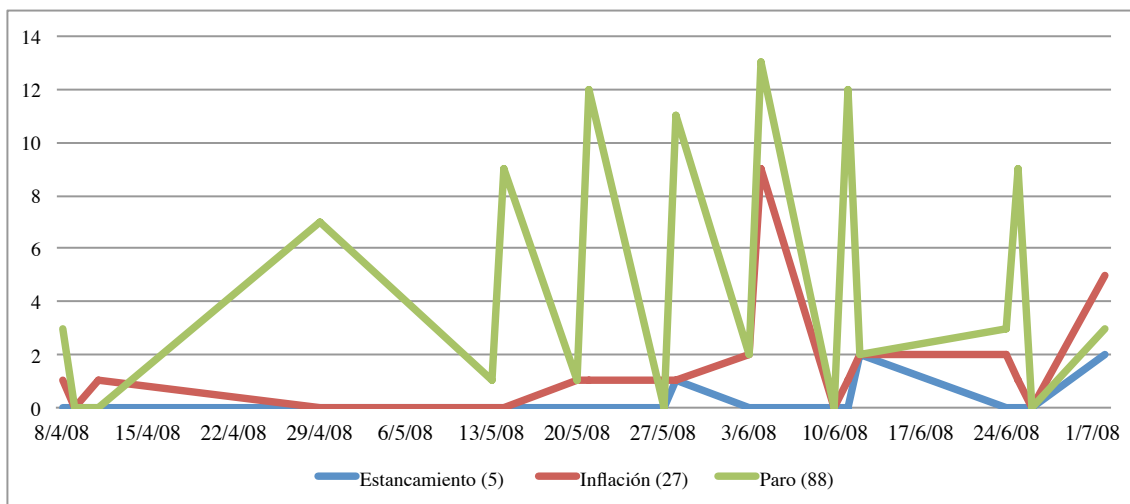

Figura 14. Evolució de l'ús dels mots *estancament*, *inflació* i *atur* en els discursos del PP de l'abril al juliol del 2008

Font: Congrés dels Diputats

4.1.3. LA CONFIANÇA

Aquest marc interpretatiu es basava en la metàfora “la vida és un conte explicat per un idiota”, el significat de la qual no s’entén sense desenvolupar la metàfora que la precedeix, “la vida és una història”, i és que vivim amb “the constant expectation of fitting important episodes into a coherent whole—a sane life story” (Lakoff i Johnson, 1986: 207). És per aquest motiu que estructurem les nostres vides com si es tractessin d’una narració, en la qual uns personatges tenen un pla i per portar-lo a terme han de completar diferents etapes en una seqüència coherent fins assolir el seu propòsit (Lakoff i Johnson, 1986: 204).

En certes ocasions, però, la permanent expectativa d’atorgar coherència al nostre relat es converteix en una frustració crònica, perquè “the most salient experiences in our lives, those full of sound and fury, do not fit any coherent whole and, therefore, signify nothing” (Lakoff i Johnson, 1986: 206). I en aquest punt es posa de manifest la metàfora “la vida és un conte explicat per un idiota”⁶ amb què els dirigents del PP van promoure un marc que atacava la credibilitat del relat socialista envers l’estat de l’economia espanyola, tot assenyalant que s’anava modificant al llarg del temps, i per tant no tenia una “coherent structure for us and therefore no way of providing meaning or significance to our lives” (Lakoff i Johnson, 1986: 206), com proven els exemples de 26 i 27.

26. En realidad, sigue usted sin explicarnos qué es lo que ocurre en España, aunque reconozco que su visión de la cosas ha mejorado mucho después de las elecciones. Los que hasta entonces era prosperidad sin fisuras pasó a ser una desaceleración, primero leve, luego significativa y pasado un mes tan intensa que exige tratamiento. No sé por qué ha complicado tanto las cosas. (CD, 2008s: 10)

27. La credibilidad de un Gobierno se gana dando al menos la impresión —al menos la impresión— de que se sabe lo que se trae entre manos y no dando tumbos, cambiando cada tres meses las previsiones, que ya se hacen insostenibles, corriendo detrás de las cifras y viéndose superado por la realidad día a día. (CD, 2008h: 10)

⁶ Lakoff i Johnson (1986) van batejar aquesta metàfora fent referència a un fragment de l’obra *Macbeth*, de William Shakespeare, en què el seu protagonista diu: “Life's but a walking shadow, a poor player that struts and frets his hour upon the stage and then is heard no more: it is a tale told by an idiot, full of sound and fury, signifying nothing.”

Així, els populars van incentivar dues maneres d'entendre la realitat econòmica espanyola; dues realitats paral·leles, una de verídica i una altra de fictícia. I segons el seu punt de vista, la que defensaven els socialistes era fictícia a causa de la seva voluntat de “disfressar-la” i “maquillar-la”, com demostren els exemples de 28 i 29.

28. Ahora no tenemos el tipo de cambio, y menos mal, señorías, que no tenemos el tipo de cambio para empobrecer al país como respuesta económica, pero tenemos la necesidad de actuar con políticas económicas porque la crisis avanza inexorable, no hay que disfrazarla bajo palabras. (CD, 2008l: 31)

29. Evidentemente, porque estamos ante una grave crisis. Lo digo así, sin acritud y sin levantar el tono un poquito más en cada palabra, una grave crisis. Frente a lo que han sido ligeras o pronunciadas desaceleraciones o esos maquillajes de los que se hablaba al principio de esta tarde, la realidad es que hay una crisis. (CD, 2008q: 64)

És important connectar aquesta estratègia amb els mots *desaceleració* i *crisi*, que hem analitzat en el capítol anterior, atès que cadascun invocava una realitat diferent, i el seu respectiu ús al llarg de la legislatura demostra que, mentre *desaceleració* només va persistir en el discurs del PSOE, *crisi* prenia protagonisme en els discursos de la resta dels partits de la cambra, sense cap excepció. I quan tots els partits, tant se val si eren de dretes o d'esquerres, compartien el mateix diagnòstic de la realitat menys el partit del Govern, que no tenia majoria absoluta, significava que una percepció de la realitat tenia més suport que l'altra, almenys en el context parlamentari.

En conseqüència, Mariano Rajoy, en els exemples de 30 i 31, conclouia que no era un error, sinó que es tractava d'un engany deliberat per tal de guanyar les eleccions del 9 de març i no reconèixer que durant la seva primera legislatura no s'havien establert mesures preventives.

30. La única duda disponible es si todos estos disparates los ha provocado el desconocimiento o el miedo a la verdad. La duda es si estamos ante un error o ante un engaño; un error hijo del desconocimiento o un engaño hijo del temor a perder las elecciones. Para ser sincero, yo no creo en el error. No creo que quienes le asesoran no supieran lo que estaba pasando. Lo sabían, porque son profesionales, pero usted no quiso reconocerlo porque significaba aceptar que durante cuatro años enteros, como

tantas veces se le dijo, había estado sin hacer nada de provecho. No se atrevió a reconocerlo y menos aún en vísperas de las elecciones. (CD, 2008s: 11)

31. En resumen, tenemos una crisis muy grave; nos afecta más que a otros países; estamos en peores condiciones para encararla; el Gobierno no ha querido reconocerla por temor a las elecciones, ha dejado que las cosas se pusieran peor, carece de crédito en sus vaticinios y ha engañado a los españoles. (CD, 2008s: 11)

S'assolia així l'últim objectiu del marc interpretatiu, que consistia a fer patent davant de tota la comunitat espanyola, especialment als votants del PSOE, que el govern havia traït la confiança que se li havia concedit en les últimes eleccions mitjançant un relat econòmic fictici, perquè "lying in itself is not and should not be the issue. The real issue is a betrayal of trust. (...) and it is a betrayal of trust for the president to give false impressions" (Lakoff, 2004: 105).

I el PP, com s'observa en l'exemple de 32, va aprofitar la transversalitat ideològica d'aquest marc per reforçar els seus postulats (capítol 4.1.2.), tot defensant que el veritable problema de l'economia era la falta de confiança i no pas la pujada del preu del petroli.

32. Más allá de respuestas simplistas, la realidad es que el socialismo tiene una característica fundamental, y es que es capaz de perjudicar al mayor número posible de ciudadanos en el menor tiempo posible también. Por eso los españoles han visto trastocadas sus expectativas en muy poco tiempo: el deterioro de la situación económica —de crecer más que nadie a crecer menos que todos—; el aumento del paro —ya se sabe, desaceleración es cuando los demás pierden el empleo y crisis cuando lo pierde solamente el ministro—, inflación por las nubes, estancamiento, endeudamiento de todos y para todos, caída brutal de la confianza, que es, señorías, el combustible de las economías. ¡Cómo no vamos a ver con preocupación el futuro de nuestro sistema! (CD, 2008j: 16)

5. CONCLUSIÓ

L'any 2008 José Luis Rodríguez Zapatero va exagerar fins a la caricatura una estratègia comunicativa que consistia a obviar la paraula *crisi* quan es referia a la situació de l'economia espanyola. Tota l'oposició li demanava una rectificació, però el llavors president i el seu gabinet es van mantenir fermes mes rere mes fins a la fallida de Lehman Brothers. I en aquell moment, no només van rectificar de cop, sinó que també es van veure obligats a decretar les retallades més grans en matèria social de la història del país. La credibilitat moral del PSOE va quedar irremeiablement ferida de cara al següent període electoral.

Aquesta investigació ha analitzat els mesos de perseverança de l'executiu espanyol, juntament amb les reclamacions del primer partit de l'oposició. De manera que el corpus de l'anàlisi comprèn les intervencions del PSOE i del PP en les 19 sessions parlamentàries que es van celebrar durant els quatre mesos previs a l'esclat de la pitjor crisi econòmica des de la Gran Depressió, és a dir, de la sessió d'investidura de la novena legislatura de la democràcia espanyola, el 8 d'abril, fins a l'última sessió abans de les vacances, el 2 de juliol. En aquest interval de temps, cada partit va defensar a ultrança dues visions antagòniques del conflicte econòmic, a partir de les quals es van promoure tres marcs interpretatius:

El capítol “La base” descriu el marc sobre l'estructura de l'economia espanyola, tot partint de la metàfora “una organització abstracta és una estructura física”. Els socialistes van conjugar-la amb una altra anomenada “persistir és romandre dempeus” per tal d'invocar “les teories (i els arguments) són edificis”. Així és com es referien a l'economia espanyola com una base amb uns fonaments sòlids i robustos, els quals actuarien d'esmoreïdor de les turbulències internacionals. Els populars, per contra, es referien a l'economia espanyola com una estructura vulnerable, però mai van acabar de donar-li forma per tal d'afegir més incertesa en el panorama polític i social.

Paral·lelament, el capítol “El motor” tracta el marc sobre el funcionament de l'economia espanyola a través de dues metàfores: “la vida és un camí” i “el temps és un objecte que es mou”. Aquesta convergència verifica la hipòtesi inicial d'aquesta investigació, perquè prové del culpable escollit pels socialistes per tal de desvincular el govern de la

conjuntura econòmica, i és que amb mots que feien referència a un vehicle, com *desacceleració* o *frenada*, pretenien que l'electorat relacionés el curs de l'economia espanyola amb una de les problemàtiques més severes, directes i prolongades que patia el país: l'increment del preu del petroli. Els populars, en resposta, van portar a terme l'exercici invers, atès que, per a ells, el culpable era el govern. I en comptes d'assenyalar un factor extern com era el preu del petroli, n'assenyalaven dos d'interns, la taxa d'atur i d'inflació, perquè en ambdós casos la diferència en relació amb la resta d'estats europeus deixava en molt mal lloc la gestió de l'executiu espanyol. En conseqüència, van emprar reiteradament la paraula *crisi*, així com dues més estretament relacionades amb les metàfores inicials com són *estancament* i *atur*.

El capítol “La confiança” interpreta l'antagonisme dels diagnòstics anteriors a través d'un marc exclusiu del PP, l'objectiu del qual era danyar la credibilitat del Govern, tot defensant que la seva visió de la conjuntura econòmica no era fidel a la realitat. Hi havia, per tant, una versió verídica i una altra de fictícia, i mitjançant la metàfora “la vida és un conte explicat per un idiota”, els populars criticaven la falta de coherència del relat socialista i conclouien que la seva percepció de la realitat només depenia dels seus interessos polítics. Aleshores, van connectar aquest marc amb les dues paraules que millor evocaven cada diagnòstic, i és així com, primer, caricaturitzaven *desacceleració* per, a continuació, substituir-la per *crisi*.

En conclusió, podem confirmar que l'oposició va emprar els mateixos marcs interpretatius que va activar el Govern, amb la diferència que cadascun va aplicar diferents *framings* segons els seus propis interessos. Així es va escenificar en el Congrés dels Diputats gràcies a l'assiduïtat amb què els populars demanaven explicacions sobre l'economia al Govern. I és que aquest era un dels dos conflictes que els interessava incentivar, atès que fonamentava la seva estratègia de “tensar i desacreditar” al capdavant de l'oposició.

Si bé el conflicte econòmic desacreditava la gestió del Govern i tenia un efecte transversal en l'electorat: no només reafirmava la convicció del votant de l'oposició, sinó que també erosionava la confiança del simpatitzant del Govern; el conflicte nacional, arran de la demanda de dues comunitats autònomes –País Basc i Catalunya– de replantejar el seu paper dins l'estat espanyol, reforçava la moral d'ambdós partits, i

polaritzava la societat intensificant el sistema bipartidista amb *in-group love* i *out-group hate*.

I com s'aprecia en la figura 15, a mesura que avançava la legislatura i la preocupació per la conjuntura econòmica anava incrementant, els pes del conflicte nacional disminuïa, i el conflicte econòmic prenia tot el protagonisme. No hi havia espai per als valors sagrats. “El momento era único. El contraste de la paz con la depresión económica era muy áspero. Y la paradoja, triste. Cuando se asienta la serenidad política se hunde la economía” (Juliana, 2012a: 244). Eren temps de valors profans. Temps de pragmatisme.

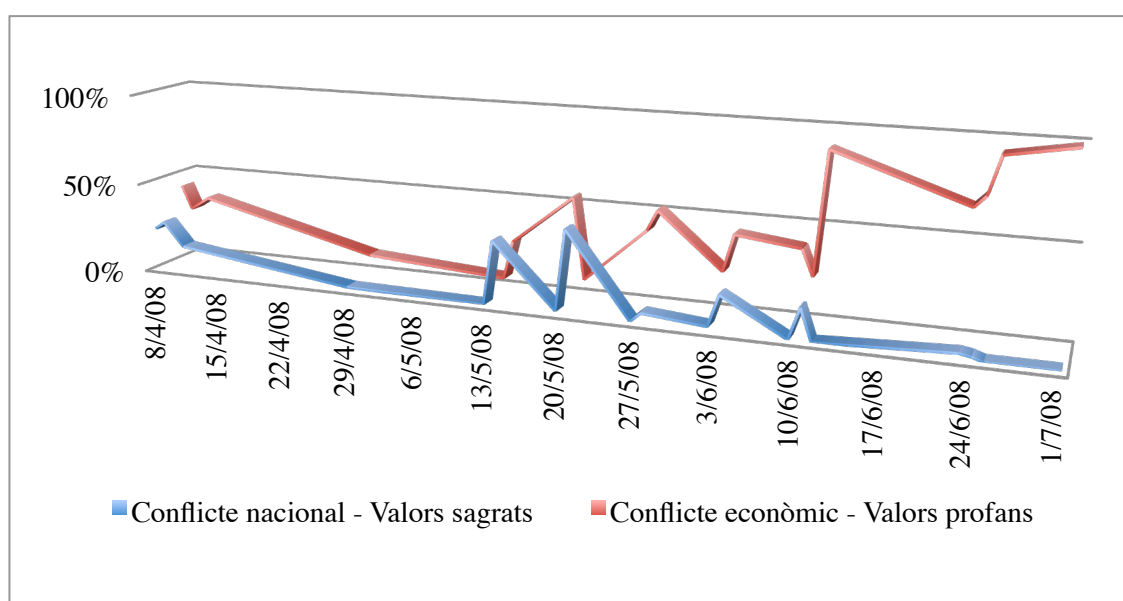

Figura 15. Evolució del conflicte nacional i del conflicte econòmic en els discursos del PSOE i del PP segons el seu percentatge en les sessions parlamentàries d'abril a juliol del 2008

Font: Congrés dels Diputats

L'any 2011, Mariano Rajoy va guanyar les eleccions generals per majoria absoluta i va entendre a la perfecció aquest nou paradigma. Per tant,

La extraordinaria victoria del Partido Popular tiene un carácter más utilitario que ideológico. Los españoles han dado mucho poder al centroderecha para que saque el país de la crisis, no para que ponga en marcha una gran Contrarreforma legislativa, ni para que vuelva a dividir el país en dos a propósito de los derechos de los homosexuales o de la legislación del aborto. Según los estudios

demoscópicos del PSOE, un millón de antiguos votantes del PSOE ha optado por el PP como solución pragmática. (Juliana, 2012a: 229)

En aquest punt, i amb la perspectiva que dona l'evolució de la política espanyola d'aquell moment fins a l'actualitat, aquesta investigació deixa enlaire una pregunta que no es pot respondre en un treball d'aquestes característiques: és possible que la fi del bipartidisme es degui al progressiu abandó dels valors sagrats? O vist des d'una altra òptica, quin paper han tingut els valors sagrats en la consolidació de Podemos i Ciudadanos?

6. ANNEX

6.1. ESPANYA ÉS UNA FAMÍLIA

George Lakoff va analitzar la solidesa del bipartidisme entre conservadors i lliberals als Estats Units, i va concloure que “la família i la moral ocupen un espai primordial en les seves visions del món” (Lakoff, 1996: 56), de manera que la seva rivalitat provenia d’una metàfora moral compartida, que interpretava la nació com si es tractés d’una família:

No és casual que les nostre creences polítiques estiguin estructurades segons el nostre concepte de família. La nostra primera experiència de govern la tenim en el si de la família. Els nostres pares ens governen: ens protegeixen, ens diuen el que podem fer i el que no, s’asseguren que disposem de diners i de recursos necessaris, ens eduquen i ens fan complir amb les nostres tasques domèstiques. (Lakoff, 2008: 91)

La metàfora de la “nació com a família” fa un paral·lelisme entre la nació i la família, tot identificant la pàtria amb la llar, els conciutadans amb els germans i el president (o el govern) amb el pare (Lakoff, 2008: 92). I en el context estatunidenc, aquesta metàfora projecta dos models de família a partir dels quals es pot emmarcar el bipartidisme: la família del “progenitor atent”, representada pels demòcrates, i la família del “progenitor estricto”, representada pels republicans.

L’any 2008, el PP i el PSOE posaven de manifest ambdós models de manera clara i contundent arran dels problemes territorials que, més enllà de l’economia, van ocupar bona part d’aquella legislatura. Ara bé, no es tractava d’una connexió inèdita, sinó que ja tenia una llarga trajectòria a Espanya. La primera pedra la va posar José María Aznar quan va importar les teories de la polarització social dels conservadors estatunidencs a la política espanyol (Juliana, 2012a: 66). I aquelles noves tècniques de combat polític van tenir continuïtat de la mà de Zapatero⁷, amb l’única diferència que el seu referent

⁷ De fet, va ser ell qui va evidenciar la metodologia interna d’aquest paradigma al final d’una entrevista al canal de televisió Cuatro. El regidor de plató digué: “Estamos fuera”, i el periodista Iñaki Gabilondo, que no era conscient que els micròfons continuaven oberts, va preguntar: “¿Qué pinta tienen los sondeos que tenéis?” La resposta de Zapatero va ser clarificadora: “Bien, sin problemas, lo que pasa es que nos

era el partit demòcrata (Abad, 2013: 175). Ambdues presidències, doncs, van emmirallar-se en la política nord-americana, conscients que el context historicosocial espanyol era idoni per a una implementació exitosa i amb una efectivitat immediata dels postulats polítics de l'altra costat de l'Atlàntic.

Aleshores, tant als Estats Units com a Espanya es promovia un sistema moral basat en la metàfora “nació com a família”, el fil narratiu de la qual estableix que els caps del govern són els responsables del desenvolupament moral dels seus conciutadans, així com els pares ho són dels seus fills. Per tant, quan un fill té un comportament inapropiat, el progenitor ha de fer-lo rectificar, atès que el seu principal objectiu és educar-lo segons les normes que hagi preestablert. En el cas concret d'Espanya, la Constitució del 1978 és la base a partir de la qual s'han de regir les 17 comunitats autònomes –cadascuna amb una identitat pròpia, síntesi de la voluntat del conjunt de ciutadans que hi habiten–, i durant la primera legislatura de Zapatero dues d'aquestes comunitats es van replantejar la seva relació amb l'Estat.

Cadascuna va mostrar la seva disconformitat per mitjà de dues vies oposades. Si bé el País Basc comptava amb el grup terrorista ETA, amb qui els socialistes van establir un diàleg per tractar el cessament de les activitats armades; Catalunya va aprovar un Estatut, que va patir un conjunt de modificacions del govern central, abans de ser ratificat pel Congrés dels Diputats, pel Senat i, en última instància, per la població de Catalunya via referèndum. Malgrat tot, un cop va entrar en vigor, el Tribunal Constitucional va admetre a tràmit un recurs d'inconstitucionalitat presentat pels populars.

Aquests esdeveniments encara seguien efervescents al principi de la segona legislatura de Zapatero: ETA no havia anunciat el seu alto al foc i els ciutadans de Catalunya no tenien una resolució en ferm del Tribunal Constitucional. Era per això que, durant els primers mesos de la segona legislatura del president Zapatero, s'observaven dues maneres molt distintes d'afrontar-los. Dos models parentals –que projectaven dos sistemes morals diametralment antagònics– van prendre cos de la mà del PP i el PSOE.

conviene que haya tensión. [...] Luego, ya... A partir de este fin de semana a dramatizar un poco. Pero nos conviene mucho... Si no, la gente...”.

Els socialistes, d'una banda, van situar-se en el bàndol del progenitor atent, segons el qual l'empatia i l'equitat són una prioritat moral (Lakoff, 1996: 190). Els pares, doncs, eduquen els seus fills perquè es posin en la pell d'una altra persona, i conseqüentment vulguin que se la tracti equitativament. Aquesta és la responsabilitat social per la qual interioritzen dos objectius entrelaçats: tenir cura d'ells mateixos i dels altres, atès que només sans i forts es pot atendre altres persones menys afavorides, ja sigui per motius físics, emocionals o econòmics.

El progenitor atent dona la mateixa prioritat a tots els seus fills, entre els quals hi haurà sempre diferències enriquidores per al conjunt (Lakoff, 1996: 255). I com s'observa en l'exemple d'1, els socialistes es mostraven respectuosos i tolerants amb les diferències, perquè veien com un signe positiu i valuós que hi hagi diversitat en una nació. Així, doncs, Zapatero tractava a tothom igual –“En mi idea de España nadie tiene más derechos que otro por nacer en uno u otro lugar”–, però, en una clara referència a Catalunya i al País Basc, subratllava que a Espanya “nadie ve amenazada su identidad ni existe una forma única y obligatoria de ser y sentirse español” i “caben todas las ideologías imaginables; caben también todas las identidades”.

1. Señorías, la España que defiende es una España que extrae su riqueza de su diversidad; es un país unido por su pasado pero, sobre todo, unido por su futuro. En mi idea de España nadie tiene más derechos que otro por nacer en uno u otro lugar, pero tampoco nadie ve amenazada su identidad ni existe una forma única y obligatoria de ser y sentirse español. (Congreso de los Diputados, 2008a: 10)
2. Señor presidente, en mi idea de España caben todas las ideologías imaginables; caben también todas las identidades. Lo que no cabe es el recurso a la coacción y al crimen para defender ninguna idea, ninguna identidad. (CD, 2008a: 10)

Ara bé, en l'exemple de 2, Zapatero advertia que no hi hauria espai per a tots aquells que empreessin la violència per assolir les seves aspiracions nacionalistes. Un pare atent considera que si l'abús, el càstig i la violència són formes admissibles per imposar autoritat i exigir respecte, els nens reproduiran aquest comportament. El resultat serà una societat violenta (Lakoff, 1996: 137). Per aquest motiu, la solució a llarg termini contra qualsevol organització terrorista és incrementar “els entorns d'atenció” (Lakoff,

1996: 224), cosa que Zapatero va realitzar tot encetant un diàleg amb el grup terrorista ETA per tal de posar fi a la seva activitat armada. L'exemple de 3 constata que aquest infructuós apropament es va produir sota les normes de la democràcia, “sin renunciar ni a uno solo de sus principios ni a una sola de sus reglas”.

3. Señorías, estamos, pues, más cerca del final de ETA, pero no lo hemos logrado todavía. La organización terrorista ha decidido continuar su brutal historia. Ha desaprovechado las oportunidades que la democracia —sin renunciar ni a uno solo de sus principios ni a una sola de sus reglas— les ha ofrecido en la legislatura que acaba. Con ello hacen aún más negro su destino. Han desafiado la buena fe de una sociedad democrática, firme en sus convicciones y con coraje acreditado para defenderse de sus desafíos homicidas. (CD, 2008a: 10)

D'altra banda, els populars van situar-se en el bàndol del pare estricte, segons el qual el progenitor fixa unes regles que els fills han d'obeir incondicionalment, atès que distingeixen clarament el bé del mal. La moral del pare estricte funciona mitjançant el mecanisme de recompenses i càstigs; és a dir, el nen ha de rebre un càstig si no segueix les normes i ha de ser recompensat si les obeeix. El seu propòsit és que el nen entengui que la vida és una competició acarnissada, en què només qui segueix el rumb marcat per l'autoritat assoleix el nivell de vida que mereix (Lakoff, 1996: 93).

El pare estricte en cap cas permet que es desafii la seva autoritat, així que creu que la diversitat cultural en una nació és immoral i no s'ha de tolerar (Lakoff, 1996: 254). De la mateixa manera, els populars van fer campanya en contra de l'Estatut de Catalunya i van presentar un recurs d'inconstitucionalitat en el Tribunal Constitucional. Mariano Rajoy, com s'observa en l'exemple de 4, defensava una única llei per a tots, que no afavorís cap de les 17 comunitats autònomes que componen l'Estat espanyol.

4. Todos los grupos de esta Cámara —por poner otro ejemplo— quieren que funcione mejor la Justicia, todos. Sin embargo, unos desean que, cuanto antes, se divida en diecisiete parcelas estancas, y otros preferimos que todos los españoles seamos iguales ante la ley. (CD, 2008a: 19)

I quan algun fill desobeeix les lleis, la moral del pare estricte considera que la solució per abolir la violència és un càstig dur (Lakoff, 1996: 254). A l'exemple de 5 Mariano Rajoy criticava els mètodes amb els quals el PSOE va tractar ETA, atès que dialogar

amb un grup terrorista legitima els seus objectius polítics i en aquests casos només s'ha de lluitar per “derrotar-lo”, la metàfora bèl·lica que ocupava la majoria dels discursos dels parlamentaris populars. El Govern, doncs, tenia la legitimitat per ser “un muro con toda la fuerza moral” i no permetre cap concessió a un grup terrorista, tal com va expressar Sáenz de Santamaría en l'exemple de 6.

5. Todos los grupos de esta Cámara, por ejemplo, son partidarios de acabar con ETA y con sus crímenes, todos. Pero resulta que algunos grupos deseamos la derrota de ETA, mientras que otros no desean en absoluto que el final de ETA sea una derrota. En el fondo no quieren ver derrotadas sus pretensiones, sus objetivos políticos. (CD, 2008a: 19)
6. Tenemos que recuperar lo que a los terroristas más les duele. Los terroristas tienen que saber que enfrente se encuentran con un muro; un muro de unidad, inamovible y sin fisuras; un muro con toda la fuerza moral que da saberse del lado de la democracia, el Estado de derecho y la lucha por la libertad. (CD, 2008f: 7)

7. BIBLIOGRAFIA

ABAD, José García (2010). El Maquiavelo de León. Editorial La esfera de los libros. Madrid.

Accelerar (2005a). En el Diccionario panhispánico de dudas (DPD). Disponible a: <http://dle.rae.es/?id=0MSHpB9>

ATRAN, Scott i AXELROD, Robert (2008). “Reframing Sacred Values”. President and Fellows of Harvard College: Negotiation Journal. Pàg. 221 – 246.

BLANCO, A. i DE LA CORTE, L. (2005). Conflictos intergrupales y prejuicios étnicos. En R. del Águila (coord.), Inmigración. Un desafío para España (pp. 305-347). Madrid: Editorial Pablo Iglesias.

CARRASCO, Rocío (2017). Política y narradores no fidedignos: Marcos de interpretación del proceso de independencia de Cataluña. Universitat de Barcelona.

Crisi (2005b). En el Diccionario panhispánico de dudas (DPD). Disponible a: <http://dle.rae.es/?id=BHwUydm>

CUENCA, Maria Josep i HILFERTY, Joseph (1999). Introducción a la lingüística cognitiva. Editorial Ariel. Barcelona.

Desacceleració (2005c). En el Diccionario panhispánico de dudas (DPD). Disponible a: <http://dle.rae.es/?id=CKsy5sP>

DURÁN, Martha Consuelo (2011). Procesos cognitivos implicados en el conflicto. Cuadernos Hispanoamericanos de Psicología. Volumen 8. Pàg. 91-95.

Estancar (2005d). En el Diccionario panhispánico de dudas (DPD). Disponible a: <http://dle.rae.es/?id=GlfGzNB>

Frenada (2005e). En el Diccionario panhispánico de dudas (DPD). Disponible a:
<http://dle.rae.es/?id=IRuL7UD>

GOFFMAN, Erving (1974). *Frame Analysis: Los marcos de la experiencia*. Editorial CIS (Centro de investigaciones sociológicas). Madrid.

GUINDAL, Mariano (2013). *El declive de los dioses. Los secretos de la transición económica española desvelados por un testigo de excepción*. Editorial Planeta S.A.

GUTIÉRREZ, Regina (2010). *Estudio cognitivo-contrastivo de las metáforas del cuerpo. Análisis empírico del corazón como dominio fuente en inglés, francés, español, alemán e italiano*. Editorial Peter Lang. Frankfurt.

HANSELMANN, M. i TANNER C. (2008). *Taboos and conflicts in decision making: Sacred values, decision difficulty, and emotions*. *Judgment and Decision Making*. Pàg. 51 – 63.

INSKO, C.A., SCHOPLER (1987). *Categorization, competition and collectivity*. In *Group processes*. Ed. C. Hendrick. Pàg. 213 – 251. Nova York.

JULIANA, Enric. (2008, 13 de Juliol). “No pienses en la crisis”. *La Vanguardia*. Disponible a: <https://goo.gl/4CAzec>

JULIANA, Enric. (2009, 24 de Març). “Lakoff será su perdición”. *La Vanguardia*. Disponible a: <https://goo.gl/pjv8PY>

JULIANA, Enric (2012a). *Modesta España. Paisaje después de la austeridad*. RBA Libros S.A. Barcelona.

JULIANA, Enric. (2012b, 24 de Novembre). “El regal enverinat de Lakoff”. *La Vanguardia*. Disponible a: <https://goo.gl/JwzMMH>

JULIANA, Enric (2014). España en el diván. De la euforia a la desorientación, retrato de una década decisiva. RBA Libros S.A. Barcelona.

JULIANA, Enric. (2018, 8 de Setembre). Enfoque: “Los cien días de Pedro Sánchez”. La Vanguardia. Disponible a: <https://goo.gl/bcJSBB>

LANGACKER, Ronald W. (1987). Foundations of Cognitive Grammar. Palo Alto, Califòrnia: Stanford University Press.

LAKOFF, George i JOHNSON, Mark (1986). Metáforas de la vida cotidiana. Catedra Teorema. Madrid.

LAKOFF, George (2004). No pienses en un elefante. Lenguaje i debate político. Ediciones Península. Barcelona.

LAKOFF, George (2008). Puntos de reflexión. Manuel del progresista. Ediciones Península. Barcelona.

LAKOFF, George (2016). Política Moral. Cómo piensan progresistas y conservadores. Capitán Swing Libros S.L. Madrid.

MACHADO, Antonio (2008). Campos de Castilla. Editorial Cátedra. Madrid.

Metàfora (2007). En el Diccionari de la llengua catalana de l’Institut d’Estudis Catalans (DIEC2). Disponible a: <https://goo.gl/qZ2t6z>

MURAKAMI, Haruki (1993). L’elefant desapareix. Edicions 62. Barcelona.

PRATS, Matías (2008). Elecciones 2008. Debate sobre la economía. Antena 3.

RODRÍGUEZ ZAPATERO, José Luis (2013). El dilema. 600 días de Vértigo. Editorial Planeta. Madrid.

- SÁNCHEZ-MELLADO, Luz. (2013, 26 de Novembre). Zapatero en su purgatorio. El País. Disponible a: <https://goo.gl/EnjGFk>
- SANZ, Gabriel. (2008, 10 de Gener). “Zapatero acusa de antipatriotas a quines hablan de crisi económica”. ABC. Disponible a: <https://goo.gl/fQJSwR>
- SCHÖN, Donald (1979). Generative metaphor: a perspective on problem-setting in social policy. *Metaphor and Thought*. Pàg. 137 – 163.
- SHAKESPEARE, William (1623). *La tragedia de Macbeth*. Editorial Planeta. Barcelona.
- TETLOCK, P.E. (2000). Coping with trade-offs: Psychological constraints and political implications. *Elements of Reason*. Cambridge University Press. Pàg. 239–322.
- TETLOCK, P.E. i MCGRAW, A.P., (2005). Taboo trade-offs, relational framing, and the acceptability of exchanges. *Journal of Consumer Psychology*. Pàg. 2–15.
- VNEWS. (2008, 9 de juliol). Zapatero habla, por primera vez, de crisis. El País. Disponible a: https://elpais.com/elpais/2008/07/09/videos/1215591421_870215.html
- WEISEL, Ori y BÖHM, Robert (2015). Ingroup love and Outgroup hate in intergroup conflict between natural groups. *Journal of Experimental Social Psychology* 60. Pàg. 110 – 120.

7.1. DIARIS DE SESSIONS DEL CONGRÉS DELS DIPUTATS

A. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 2. Debate sobre la investidura del candidato a la Presidencia del Gobierno. 8 d'Abril de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_002.PDF

B. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 3. Debate sobre la investidura del candidato a la Presidencia del Gobierno. 9 d'Abril de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_003.PDF

C. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 4. 11 d'Abril de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_004.PDF

D. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 5. 29 d'Abril de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_005.PDF

E. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 6. 13 de Maig de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_006.PDF

F. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 7. 14 de Maig de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_007.PDF

G. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 8. 20 de Maig de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_008.PDF

H. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 9. 21 de Maig de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_009.PDF

I. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 10. 27 de Maig de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_010.PDF

J. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 11. 28 de Maig de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_011.PDF

K. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 12. 3 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_012.PDF

L. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 13. 4 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_013.PDF

M. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 14. 10 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_014.PDF

N. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 15. 11 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_015.PDF

O. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 16. 12 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_016.PDF

P. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 17. 24 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_018.PDF

Q. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 18. 25 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_019.PDF

R. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 19. 26 de Juny de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_020.PDF

S. Congreso de los Diputados. Sesión plenaria número 20. 2 de Juliol de 2008.

Disponible a: http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_021.PDF

8. DECLARACIÓ D'AUTORIA

Per mitjà d'aquest escrit declaro que soc l'autor/a original del treball:

L'ELEFANT A L'HABITACIÓ

i que no he emprat per elaborar-lo cap font, incloent-hi les d'internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he indicat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres. Tinc coneixement que, en cas contrari, segons indica l'article 18 del capítol 5 de les *Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges* de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "suspens".

BARCELONA, SETEMBRE 2018

A stylized, handwritten signature in black ink, consisting of several sharp, overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Albert Lasheras

Empiezan a detectarse señales de enfriamiento de la economía. (...) Y ante este problema, el partido socialista tiene un problema específico. Un problema especial. El PSOE lleva una piedra en su mochila. Y esa piedra corresponde a los errores de diagnóstico del anterior gobierno de José Luis Rodríguez Zapatero; sobre todo en el diagnóstico de la crisis financiera que dejó muy maltrecha la economía española. Esa piedra sigue todavía en la mochila de Pedro Sánchez, cien días después de su llegada al gobierno. (Juliana, 2018)